

GARIS PANDUAN DAN TATACARA PERLINDUNGAN

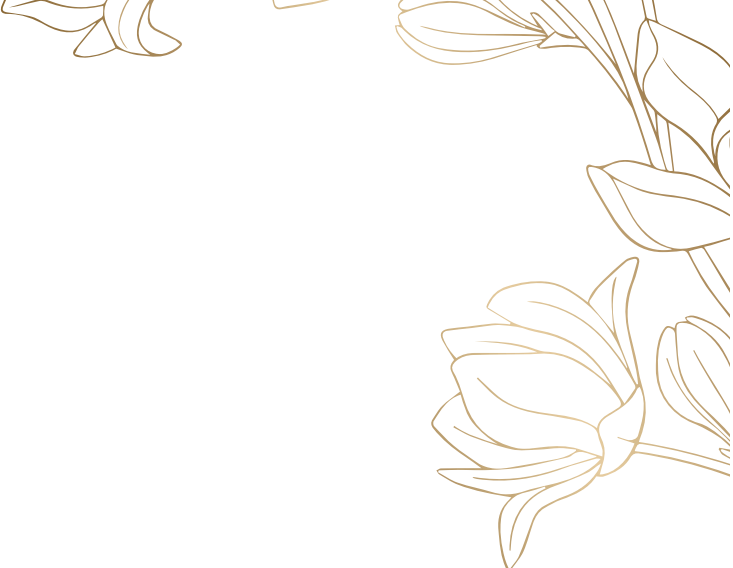
WARISAN KEBUDAYAAN TIDAK KETARA
BUSANA MELAYU TRADISIONAL

GARIS PANDUAN DAN TATACARA PERLINDUNGAN

WARISAN KEBUDAYAAN TIDAK KETARA
BUSANA MELAYU TRADISIONAL

NO. ISBN: 978-983-3862-35-1
Diterbitkan oleh:
Jabatan Warisan Negara, Terbitan 2022
©Hakcipta terpelihara.

PEMBERITAHUAN

Buku Garis Panduan dan Tatacara Perlindungan Warisan Kebudayaan Tidak Ketara: Busana Melayu Tradisional ini, disediakan oleh Jabatan Warisan Negara, Kementerian Pelancongan, Seni dan Budaya, selaras dengan peruntukan di bawah Akta Warisan Kebangsaan 2005 [Akta 645], bagi pemuliharaan dan pemeliharaan warisan kebudayaan tidak ketara. Garis panduan ini hendaklah dibaca bersama-sama Akta Warisan Kebangsaan 2005 [Akta 645].

SIDANG PENGARANG

Penasihat

Mohamad Muda bin Bahadin

Penyelaras

Dr. Eyo Leng Yan

Mazlun binti Talib

Nurul Azreen binti Amirludin

Penulis bersama

Zubaidah binti Sual

Cawangan Seni Halus dan Kraf

Bahagian Warisan Tidak Ketara,

Jabatan Warisan Negara

Penyunting

Rozninah Abd. Azib

Ilustrasi Gambar

Ahmad Nasrun bin Nazarudin

Busana, Aksesori dan Tatarias

Zubaidah binti Sual

Ahmad Nasrun bin Nazarudin

Foto

Inda Murni Khairul Anuar

Noor Shamsarini Md Isa

Model

Alynn Omar

Nur Asyikin binti A. Rahman

Muhammad Hanis bin Samarudin

Mohd Nor Dailami bin Jusoh

Puteri Nur Asliyana binti Tengku Khariman

Che Suraya binti Mohamad

ISI KANDUNGAN

9	Prakata
10	Setitis tinta, seungkap bicara
12	Dari hati ke hati
14	Panel Jabatan Warisan Negara dan agensi luar yang terlibat
16	Pendahuluan
16	• Justifikasi Akta Warisan Kebangsaan 2005 [Akta 645]
18	• Tafsiran berdasarkan Akta Warisan Kebangsaan 2005 [Akta 645]
20	• Pengenalan Busana Melayu Tradisional

BAB 1

31	Garis Panduan dan Tatacara Perlindungan Busana Melayu Tradisional Lelaki
33	Baju Melayu Telok Belanga
35	Baju Melayu Cekak Musang Baju Sikap
37	• Potongan 1
38	• Potongan 2
39	• Potongan 3

BAB 2

41 **Garis Panduan dan Tatacara Perlindungan Busana Melayu Tradisional Wanita**

- 44 Baju Kurung Telok Belanga
- 46 Baju Kurung Cekak Musang
- 48 Baju Kebaya Labuh
- 50 Baju Kebaya Pendek
- 52 Baju Riau Pahang
- 54 Baju Kedah
- 56 Pakaian Cik Siti Wan Kembang
- 58 Pakaian Puteri Perak

BAB 3

59 **Garis Panduan dan Tatacara Perlindungan Busana Tarian**

- 60 Mak Yong
- 61 Pak Yong
- 62 Puteri
- 63 Dayang-Dayang
- 64 Peran Boria
 - 65 • Tukang Karang
 - 66 • Penari
- Tarian Zapin
 - 67 • Penari Lelaki
 - 68 • Penari Perempuan
- Tarian Asli
 - 69 • Penari Lelaki
 - 70 • Penari Perempuan
- Tarian Joget
 - 71 • Penari Lelaki
 - 72 • Penari Perempuan
- Tarian Inang
 - 73 • Penari Lelaki
 - 74 • Penari Perempuan
- 75 Tarian Gamelan
- 76 Tarian Asyik
- 83 Glosari
- 85 Bibliografi

Prakata

Bahagian Warisan Tidak Ketara telah merangka satu garis panduan dan tatacara Perlindungan Warisan Kebudayaan Tidak Ketara bagi Busana Melayu Tradisional selaras dengan fungsi Jabatan Warisan Negara (JWN) untuk memulihara, memelihara, melindungi dan mempromosikan kekayaan Khazanah Warisan Malaysia. Beberapa busana dan aksesori tradisional telah diisytiharkan sebagai Warisan Kebangsaan pada tahun 2012, 2015 dan 2018. Perkara ini selaras dengan Akta Warisan Kebangsaan 2005 [Akta 645] untuk menetapkan garis panduan dan tatacara bagi pemuliharaan dan pemeliharaan warisan kebudayaan tidak ketara. Ia juga adalah selaras dengan visi Jabatan Warisan Negara sebagai peneraju dalam penerokaan dan pengekalan khazanah warisan ke arah pembentukan teras jati diri bangsa dan penjana ekonomi negara serta misi Jabatan iaitu memulihara dan memelihara warisan negara ke arah pembangunannya yang mampan sehingga terserlah di persada dunia.

Setitis Tinta, Seungkap Bicara

Kata Aluan Menteri Pelancongan, Seni dan Budaya

Assalamualaikum warahmatullahi wabarakatuh dan salam sejahtera.

Syukur ke hadrat Allah atas limpah kurniaNya, buku Garis Panduan dan Tatacara Perlindungan Warisan Kebudayaan Tidak Ketara: Busana Melayu Tradisional berjaya diterbitkan untuk panduan serta rujukan semua. Saya mengucapkan setinggi-tinggi penghargaan dan terima kasih kepada Jabatan Warisan Negara (JWN) di bawah Kementerian Pelancongan, Seni dan Budaya atas usaha merealisasikan penerbitan buku ini. Segala idea dan kepakaran dalam penerbitan buku ini merupakan usaha yang amat dihargai kerana ia adalah usaha murni dalam merakamkan seni warisan budaya bangsa untuk tatapan generasi sekarang dan masa hadapan. Busana warisan mempunyai elemen budaya dalam sesuatu masyarakat kerana sesuatu budaya dapat dikenali melalui pemakaian busana tradisi.

Inisiatif JWN untuk menetapkan Garis Panduan dan Tatacara Perlindungan Warisan Kebudayaan Tidak Ketara bagi busana tradisional di bawah Akta Warisan Kebangsaan 2005 [Akta 645] adalah bertujuan untuk melestarikan busana warisan yang telah diwartakan sebagai Warisan Kebangsaan di bawah [Akta 645]. Ia sejajar dengan Teras 1 Dasar Kebudayaan Negara (DAKEN) iaitu memfokus kepada usaha budaya nilai tinggi, Teras 2 iaitu keharmonian masyarakat dan Teras 3 iaitu usaha pemeliharaan dan pemuliharaan warisan budaya.

Penerbitan buku garis panduan ini juga selaras dengan peranan dan tanggungjawab Malaysia selaku Negara Anggota *UNESCO Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage* (IGC ICH). Justeru itu, tanggungjawab utama yang perlu dilaksanakan termasuklah menyediakan garis panduan amalan terbaik dan membuat rekomendasi perlindungan warisan tidak ketara Malaysia. Tidak dinafikan, busana Melayu tradisional berpotensi diperkenalkan di peringkat ASEAN dan antarabangsa. Sekiranya Malaysia berupaya mengangkat busana tradisional ke peringkat global, kita bukan sahaja mampu mempromosi bidang fesyen tempatan

dalam bidang busana warisan, malah dapat menjadikan ia sebagai tarikan industri pelancongan dan ekonomi negara.

Garis panduan seperti ini seharusnya dijadikan landasan untuk membentuk pemahaman masyarakat mengenai busana Melayu tradisional berdasarkan sejarah dan sosiobudaya, agar seni budaya ini dapat meningkatkan identiti dan visibiliti negara dalam usaha memelihara khazanah warisan yang tidak ternilai ini. Dengan pelaksanaan dan penganjuran pelbagai aktiviti persembahan dan peragaan kebudayaan, buku ini boleh digunapakai oleh semua agensi kerajaan mahupun swasta, NGO dan institusi pendidikan di Malaysia.

Semoga penerbitan buku ini dapat meningkatkan pemahaman dan minat masyarakat umum terhadap fungsi busana tradisional serta menjadi rujukan masyarakat umum. Minat yang mendalam dalam bidang busana tradisional menjadi satu kunci kelestarian warisan kebudayaan tidak ketara dan secara tidak langsung hal ini mampu mendorong usaha untuk melindungi warisan budaya yang bernilai ini kerana warisan kebudayaan tidak ketara mempunyai fungsi besar daripada segi sosioekonomi.

Akhir kata, saya ingin mengucapkan tahniah dan syabas sekali lagi kepada Jabatan Warisan Negara, penulis, panel-panel dan individu-individu yang terlibat dalam merealisasikan penerbitan buku Garis Panduan dan Tatacara Perlindungan Warisan Kebudayaan Tidak Ketara: Busana Melayu Tradisional ini. Semoga buku ini dapat dimanfaatkan sepenuhnya bagi membantu memelihara dan memulihara khazanah warisan kebudayaan tidak ketara Malaysia.

Burung serindit berkicau di taman,
Terbang ke mari menghinggap di tangan;
Cantiknya busana seindah taman,
Molek dipakai dilupa jangan.

Sekian, terima kasih.

YB DATO' SRI HAJAH NANCY SHUKRI

Menteri Pelancongan, Seni dan Budaya

Dari Hati ke Hati

Melahirkan sebuah buku bukanlah semudah potong dan tampal. Puluhan buku perlu dirujuk, ramai bijak pandai perlu ditemu bual.

Saya ini hanya sehelai belacu yang mana mungkin dapat berganding sama dengan sutera. Tetapi puluhan tahun didedahkan di gedung-gedung artifak dan budaya membolehkan saya mewarnai belacu yang kasar dan polos itu dengan warna-warna kain berpakan emas, kain-kain berpakan ikat, kain-kain tenun berganda dan lain-lain.

Saya menunggu dan berharap agar ada burung-burung enggang atau kasawari yang boleh membawa utusan dalam bidang ini dengan lebih baik kerana burung pipit tidak akan mampu membawa utusan besar yang berat. Tetapi sehingga ke penghujung usia belum ada yang datang membawa sebarang utusan. Oleh itu kehadiran buku ini janganlah dikeji, tambahlah mana yang kurang, perbetulkan lah mana yang salah. Kandungannya bukan daripada saya seorang tetapi dari kerjasama tokoh-tokoh bidang yang berkaitan. Sudah sekian lama kami bertemu untuk menghasilkan sebuah buku panduan agar dapat dijadikan rujukan kepada semua generasi, barulah dalam tahun 2022 buku ini dapat diterbitkan.

Saya ucapkan ribuan terima kasih kepada Jabatan Warisan Negara yang telah memberi kepercayaan kepada saya untuk menyiapkan buku ini. Kesungguhan yang amat tinggi Bahagian Warisan Tidak Ketara terutamanya kepada Puan Mazlun binti Talib, Puan Nurul Azreen binti Amirludin serta Cawangan Seni Halus dan Kraf untuk menghasilkan naskhah ini.

Juga penghargaan kepada sahabat saya Ahmad Nasrun Nazarudin @ Heintje yang sama-sama berganding bahu menyiapkan kandungannya. Kepakaran beliau dalam bidang kostum tari memang tidak dapat dipertikaikan. Sentuhannya amat luar biasa dan pastinya menjadi.

Terima kasih.

Benang emas berbagai perkara,
Limau manis kesmak bidara;
Payung dan cermin telepok mutiara,
Saratnya lagi tiada terkira.

Zubaidah Sual

Penulis dan Pakar Rujuk Busana Tradisional

PANEL JABATAN WARISAN NEGARA DAN AGENSI LUAR YANG TERLIBAT

Pengerusi

Jabatan Warisan Negara

Panel

Encik Khalid bin Syed Ali (mantan Pengarah Bahagian Warisan Tidak Ketara)

Y. M Raja Kobat Salahuddin ibni Almarhum Raja Muda Musa

YBhg. Sasterawan Negara Datuk Prof Dr. Siti Zainon Ismail

Puan Zubaidah Sual

YBrs. Dr. Hc Johan Iskandar Abdul Karim

Encik Salikin Sidek

Puan Herna Azura Abdul Rashid (Institut Kemahiran Belia Negara Jitra)

Puan Rohaniza Abdullah (Jabatan Kebudayaan dan Kesenian Negara)

Encik Muhammad Nasir Yahya (Perbadanan Adat Melayu dan Warisan Negeri Selangor)

Puan Sarina Azizan (Istana Budaya)

Encik Mohd Jamil Muhamad Amin (Universiti Teknologi MARA)

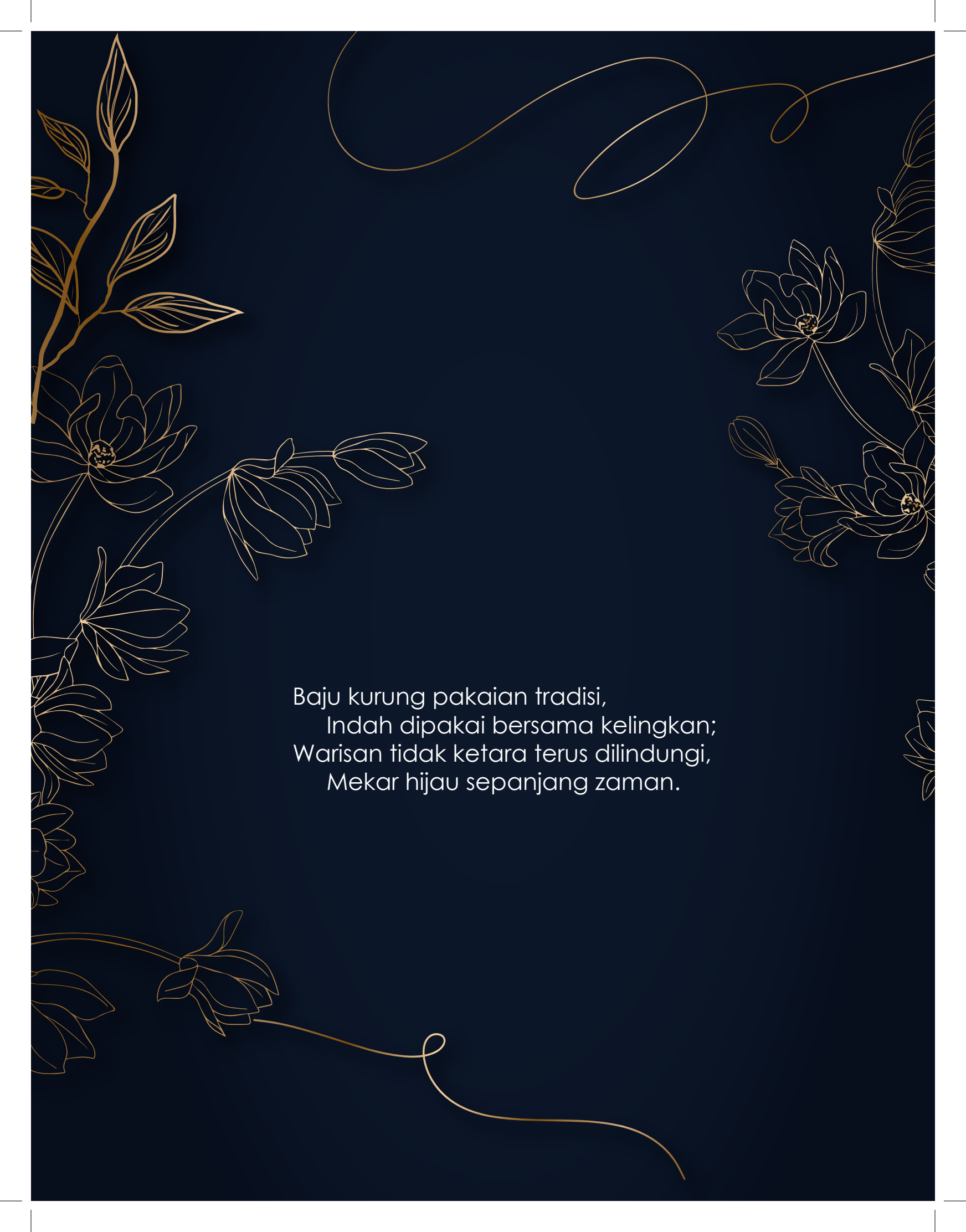
Encik Nur Afifi Mohamed Taib (Universiti Teknologi MARA)

Encik NurSyamsu Rahmat Zainudin (Management & Science University)

YBrs. Dr. Ros Mahwati Ahmad Zakaria (Universiti Kebangsaan Malaysia)

Puan Salina Abdul Manan (Universiti Kebangsaan Malaysia)

Baju kurung pakaian tradisi,
Indah dipakai bersama kelingkan;
Warisan tidak ketara terus dilindungi,
Mekar hijau sepanjang zaman.

1.0 Pendahuluan

Garis panduan dan tatacara ini telah disediakan oleh Bahagian Warisan Tidak Ketara, Jabatan Warisan Negara, dengan harapan dan tujuan untuk memberikan kefahaman serta panduan kepada kementerian, jabatan, badan berkanun, pihak berkuasa kerajaan tempatan, pihak swasta, pelajar sekolah, mahasiswa di institusi pengajian tinggi awam dan swasta serta orang ramai khususnya mengenai busana Melayu Tradisional.

Penyediaan bagi penerbitan garis panduan dan tatacara ini juga dibantu dengan kerjasama dan rujukan pelbagai individu dan pihak. Kronologinya, "Bengkel Garis Panduan dan Tatacara Perlindungan Warisan Kebudayaan Tidak Ketara: Busana Melayu Tradisional" telah diadakan pada 15-17 Oktober 2019, bertempat di *Grand Blue Wave Hotel*, Shah Alam, bagi melengkapkan data. Cetusan idea penganjuran bengkel ini merupakan inisiatif dan matlamat untuk membincangkan penyediaan suatu rangka garis panduan dan rujukan utama, dalam menggariskan serta mematuhi tatacara bagi melindungi warisan kebudayaan tidak ketara, berdasarkan Akta Warisan Kebangsaan 2005 [Akta 645] dan memenuhi agenda *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage* (2003) UNESCO untuk menyediakan garis panduan amalan terbaik dan membuat rekomendasi perlindungan warisan tidak ketara serta melaksanakan objektif konvensyen.

2.0 Justifikasi Akta Warisan Kebangsaan 2005 [Akta 645]

Penyediaan dan penerbitan buku Garis Panduan dan Tatacara Perlindungan Warisan Kebudayaan Tidak Ketara: Busana Melayu Tradisional ini adalah selaras dengan peruntukan di bawah Akta Warisan Kebangsaan 2005 [Akta 645]. Walau bagaimanapun, garis panduan dan tatacara ini adalah tertakluk kepada pindaan mengikut keadaan semasa dan bergantung kepada keperluan-keperluan baharu yang dikenal pasti. Klausula peruntukan yang boleh dirujuk adalah seperti berikut:

Fungsi Pesuruhjaya

6. Fungsi Pesuruhjaya adalah seperti berikut:
 - (a) untuk menentukan penetapan tapak, pendaftaran objek dan warisan kebudayaan di bawah air;
 - (b) Untuk mewujudkan dan menyenggarakan "Daftar" dan untuk menentukan dan menetapkan kategori warisan yang hendak disenaraikan dalam "Daftar";
 - (c) Untuk mengawasi dan menyelia pemuliharaan, pemeliharaan, pembaikpulihan, penyenggaraan, penggalakan, pempameran dan kemudahan akses warisan;
 - (d) Untuk menggalakkan dan memudahkan apa-apa penyelidikan yang berhubungan dengan warisan;
 - (e) Untuk membenarkan, memantau dan mengawasi penggalian bagi maksud warisan;
 - (f) Untuk menyenggarakan dokumen-dokumen yang berhubungan dengan apa-apa penggalian, penjelajahan, perjumpaan atau pencarian warisan;

- (g) Untuk menubuhkan dan menyenggarakan perhubungan kerjasama dengan pihak berkuasa negeri berkenaan dengan pemuliharaan dan pemeliharaan perkara-perkara warisan;
- (h) Untuk menasihati dan menyelaraskan dengan pihak berkuasa perancang tempatan, “majlis”, “badan” dan “entiti: lain di semua peringkat, bagi maksud melindungi, menggalakkan dan berurusan dengan apa-apa warisan;
- (i) Untuk menggalakkan dan mengawal selia standard dan amalan yang terpakai dalam pemuliharaan dan pemeliharaan warisan;
- (j) Untuk menasihati “menteri” berhubung dengan apa-apa perkara berkenaan dengan pemuliharaan dan pemeliharaan warisan;
- (k) Untuk melaksanakan apa-apa fungsi lain di bawah akta ini sebagaimana yang diberikan oleh “menteri” dari semasa ke semasa; dan
- (l) Untuk melakukan semua perkara yang bersampingan dengan atau berbangkit daripada penunaan kuasa dan fungsinya.

Pemuliharaan Warisan Kebudayaan Tidak Ketara

60. (1) Pemunya atau penjaga objek warisan dalam bentuk suatu warisan kebudayaan tidak ketara hendaklah mengambil segala langkah yang perlu untuk membangunkan, mengenal pasti, menghantar, menyebabkan dilaksanakan dan memudahkan penyelidikan ke atas warisan kebudayaan tidak ketara itu mengikut garis panduan dan tatacara yang ditetapkan.

(2) Pesuruhjaya boleh membuat apa-apa perkiraan dengan pemunya atau penjaga warisan kebudayaan tidak ketara itu bagi pematuhan garis panduan dan tatacara yang ditetapkan.

Pengisytiharan Warisan Kebangsaan

67. (1) Menteri boleh, melalui perintah yang disiarkan dalam warta, mengisytiharkan mana-mana tapak warisan, objek warisan, warisan kebudayaan di bawah air yang disenaraikan dalam “Daftar”, atau mana-mana orang hidup sebagai suatu warisan kebangsaan.

(2) Dalam membuat pengisytiharan di bawah subseksyen (1) “menteri” boleh menimbangkan:

- (a) Kepentingan sejarah, hubungan dengan atau perhubungan dengan sejarah Malaysia;
- (b) Ciri-ciri reka bentuk atau estetik;
- (c) Pembaharuan atau pencapaian saintifik atau teknikal;
- (d) Hubungan sosial atau kebudayaan;
- (e) Potensi untuk mendidik, menjelaskan atau menyediakan penyiasatan saintifik lanjut berhubung dengan warisan kebudayaan Malaysia;
- (f) Kepentingan dalam mempamerkan kekayaan, kepelbagaian atau integrasi bentuk yang luar biasa;

- g) Jarang tidaknya atau keunikan warisan semula jadi, warisan budaya ketara atau tidak ketara atau warisan kebudayaan di bawah air;
- (h) Gambaran bentuk suatu tapak atau objek sebagai sebahagian daripada kelas atau jenis suatu tapak atau objek; dan
- (i) Apa-apa perkara lain yang berkaitan dengan penentuan warisan kebudayaan yang penting.

3.0 Tafsiran Berdasarkan Akta Warisan Kebangsaan 2005 [Akta 645]

- i. "Butiran Warisan" ertinya apa-apa yang mengenai "Warisan Kebangsaan", tapak warisan, objek warisan atau warisan kebudayaan di bawah air yang disenaraikan dalam "Daftar".
- ii. Pesuruhjaya ertinya "Pesuruhjaya Warisan" yang dilantik di bawah seksyen 4;
- iii. Warisan membawa pengertian generik "Warisan Kebangsaan", tapak, objek dan warisan kebudayaan di bawah air, sama ada disenaraikan atau tidak dalam "Daftar";
- iv. "Warisan Kebangsaan" ertinya mana-mana tapak warisan, objek warisan, warisan kebudayaan di bawah air atau mana-mana orang hidup yang diisytiharkan sebagai "Warisan Kebangsaan" di bawah seksyen 67;
- v. "Warisan Kebudayaan Tidak Ketara" termasuklah mana-mana bentuk ungkapan, bahasa, sebutan lidah, pepatah, lagu yang dihasilkan melalui muzik, not, lirik boleh didengar, nyanyian, lagu rakyat, tradisi lisan, puisi, muzik, tarian sebagaimana yang dihasilkan melalui seni pentas, persembahan teater, penggubahan bunyi dan muzik, seni mempertahankan diri, yang telah wujud atau wujud berhubung dengan warisan Malaysia atau mana-mana bahagian Malaysia, atau berhubung dengan warisan masyarakat Malaysia.
- vi. "Warisan Kebudayaan Yang Penting" ertinya warisan kebudayaan yang mempunyai nilai estetik, arkeologi, seni bina, kebudayaan, sejarah, saintifik, sosial, spiritual, linguistik atau teknologi.

Ungkapan

(Ungkapan Tradisional Melayu Riau: Tenas Effendy, edisi ke-2)

Pertama disebut **telok belanga**
Tebuk leher bertulang belut
Labuhnya sampai segenggam tangan
Lebar dapat kipas berkipas
Lapang tidak menyangkut ranting
Sempit tidak membilang tulang
Labuh di luar dagang dalam
Labuh di dalam dagang luar

Kedua bernama **cekak musang**
Leher tegak empang leher
Dua butang sebelah atas
Tiga buah di bawahnya
Sebuah kocek di atas
Dua buah kocek di bawah
Lebarinya dapat berkibar
Sempitnya dapat berkiah
Labuh sampai segenggam tangan

Ketiga baju **bersingkap dada**
Belah leher sampai ke bawah
Butang bersusun lima buah
Di bawah berjahit mati
Di atas berumah-rumah

Yang betina lain bajunya
Pertama disebut **baju kurung**
Leher melingkar tulang belut

Labuhnya sampai ke bawah lutut
Kibar berkibar ditiup angin
Tidak sempit menyampul nangka
Patut dipakai tua muda
Tidak terbatas pemakaiannya

Kedua disebut **kebaya panjang**
Gunting bernama gunting Sembilan
Belah terbuka sampai ke bawah
Dalam acap-acap betis
Kalau belah mahu ditutup
Terpasang kerongsang sebelah atas
Kerongsang bersusun sampai pusat

Bertali-tali semat menyemat
Ketiga bernama **kebaya pendek**
Pendek menyapu-nyapu duduk
Belah leher sampai ke bawah
Genting-genting pada pinggangnya
Lengan panjang tidak berkibar
Tapi sempit tidak berketak
Dokoh tergantung atas dada
Jurainya panjang sampai ke perut
Selapis orang nan banyak
Dua lapis orang berada
Tiga lapis orang berbangsa
Ke atas anak raja
Kerongsang bersusun butang baju
Yang bulat duit-duitan
Yang berkelopak bunga sekaki
Yang menutup belah baju
Untuk menutup aib dan malu.

Pengenalan Busana Melayu Tradisional

Perkembangan budaya pakaian di alam Melayu merupakan satu fenomena yang menarik untuk diberikan penelitian. Malangnya sehingga kini, kajian serius atau pendokumentasian yang menyeluruh mengenainya belum lagi dilakukan. Keadaan ini mungkin disebabkan bahan-bahan tekstil mudah rosak dan tidak tahan lama.

Bagi kebanyakan orang, pakaian merupakan satu keperluan biasa yang mudah didapati. Tradisi berpakaian yang mereka warisi juga merupakan satu amalan biasa, yang tidak memerlukan penelitian serius. Apabila zaman berlalu dan budaya mereka mula mengalami perubahan, barulah timbul kesedaran daripada golongan tertentu untuk mengesan kembali akar umbi tradisi warisan mereka. Selalunya hasil usaha mereka tidak begitu menggalakkan kerana berbagai-bagai kesulitan yang terpaksa mereka hadapi.

Pada logiknya masyarakat Melayu sudah mengamalkan tradisi berpakaian sejak pada zaman awal pembentukan tamadun mereka di seluruh Nusantara. Kemunculan kerajaan Melayu Melaka pada abad ke-15 telah meletakkannya sebagai pusat pemerintahan yang kuat dan memainkan peranan yang sangat penting, bukan sahaja dalam aspek politik dan ekonomi, bahkan terhadap seluruh gagasan kebudayaan Melayu. Kedudukan Melaka sebagai sebuah bandar pelabuhan yang begitu strategik dan terkenal sebagai sebuah pusat perdagangan telah meletakkannya juga sebagai emporium barang dagangan dari Timur dan Barat.

Antara dagangan yang popular pada ketika itu ialah bahan-bahan tekstil seperti kain sutera dari China, kain bersulam benang emas dan kain cindai atau kain patola dari India. Para pedagang dari Palembang pernah dikatakan memperdagangkan hamba abdi mereka untuk ditukar dengan kain belacu dari Gujerat dan Kalingga. Adalah menjadi amalan biasa bagi Sultan Melaka menganugerahkan sepersalinan pakaian kepada para pembesar negeri yang berjasa atau ketika memberi gelaran kebesaran kepada mereka. Para tetamu asing yang menghadap sultan juga sering dihadiahkan dengan kain atau pakaian.

Sultan Muhammad Shah dikatakan pernah melawat China pada tahun 1411, dan menghadap Maharaja China. Maharaja China dikatakan menghadihi Sultan Muhammad dengan berbagai-bagai jenis barang berharga, seperti dua helai pakaian bersulam benang emas bercorak naga.

barang-barang emas, perak, langsir dan tikar. Baginda juga turut dihadaiahkan dengan kain kasa sutera, 1000 helai kain sutera dan dua helai kain sutera bersulam benang emas. Sebagai balasan, baginda menghadaiahkan tali pinggang bertatah permata, kuda berpelana, topi dan pakaian.

Pada zaman Kerajaan Melayu Melaka terdapat satu peraturan khusus mengenai cara berpakaian, iaitu mengikut taraf dan kedudukan masing-masing. Tradisi ini mungkin satu kesinambungan budaya yang dibawa dari Palembang, dan disesuaikan dengan elemen baharu hasil pertembungan budaya dari negeri-negeri Melayu yang lain, India dan China.

Pada zaman pemerintahan Sultan Mahmud Shah di Melaka (1488-1511), Temenggung Tun Hassan dikatakan mengubah suai baju kurung dengan membesarkan lengan serta badan baju dan menamakannya Baju Kurung Cekak Musang. Hal ini bermakna Baju Kurung Cekak Musang ini mula diperkenalkan sejak zaman Kesultanan Melayu Melaka, yang kini menjadi pakaian kebangsaan orang Melayu.

Sultan Mahmud dikatakan pernah menghantar beberapa orang pembesar dan karyawan ke India pada tahun 1500 untuk menempah kain. Akan tetapi, mereka mendapati corak-corak kain yang dihasilkan oleh pereka-pereka India tidak dapat memenuhi selera dan cita rasa orang Melaka. Lalu mereka telah mereka sendiri corak-corak kain, bagi memenuhi kehendak masyarakat Melayu Melaka. Faktor ini mungkin menjadi salah satu sebab, mengapa kebanyakan kain broked dari India dahulu mempunyai corak-corak bermotifkan bunga-bunga, yang menjadi kegemaran orang Melayu. Kain broked ialah kain tebal dan berat yang biasanya dihasilkan daripada sutera dan ada corak di atasnya.

Setelah beberapa abad berlalu, pakaian Melayu tidak banyak mengalami perubahan yang ketara. Pemerintahan kolonial Inggeris secara berperingkat-peringkat sejak tahun 1874 memberikan kesan yang mendalam dalam sistem politik, ekonomi, pentadbiran dan sosial Tanah Melayu. Sedikit demi sedikit pakaian moden cara Barat diperkenalkan, dan mendapat perhatian dalam kalangan masyarakat Melayu. Dengan kata lain masyarakat Melayu yang sebelum era zaman tersebut hanya berpakaian mengikut tradisi, sedikit demi sedikit mula terpengaruh, meniru gaya pakaian “tuan-tuan” Inggeris, yang menggunakan bahan tekstil yang lebih tahan dan praktikal.

Namun demikian, pakaian baju kurung tradisi masih digunakan juga untuk upacara-upacara tertentu, walaupun pengaruh berpakaian cara Barat mula masuk dalam masyarakat Melayu. Temenggung Abu Bakar yang dilantik sebagai Sultan Johor, yang dahulu berpusat di Telok Belanga, Singapura dikatakan telah mengubah suai potongan baju kurung, dan memperkenalkan baju itu sebagai Baju Kurung Telok Belanga, sebagai pakaian rasmi orang Melayu Johor. Di samping Baju Kurung Telok Belanga, wanita Melayu mengekalkan juga pakaian tradisi baju kebaya yang diubah suai mengikut cita rasa dan kesesuaian fesyen sezaman.

Berdasarkan perkembangan sekarang, adalah dirasakan perlu pakaian Melayu tradisional terus dipertahankan sebagai lambang dan identiti orang Melayu. Kemasukan beraneka fesyen pakaian moden yang dicipta oleh para pereka fesyen bagi memenuhi keinginan cita rasa pemakainya tidak banyak mempengaruhi dan

menggugat “kedudukan” pakaian tradisi Melayu. Pakaian ini dapat menggambarkan jiwa orang Melayu yang lemah lembut dan sopan santun, yang perlu dipertahankan dan diletakkan dalam “nilai” yang tinggi.

Pelbagai cara dan usaha telah dilakukan untuk melestarikan penggunaan pakaian Melayu tradisional ini oleh masyarakat Melayu sejak dahulu hingga kini. Menurut Azah Aziz (2009), secara ringkas bolehlah dikatakan orang Melayu zaman dahulu memakai “kain sarung”. Sebelum orang Melayu pandai memotong dan menjahit baju pada zaman silam, mereka telah memakai “kain sarung”, baik lelaki atau wanita, mahupun kanak-kanak, malahan perkataan “sarung” juga berasal daripada bahasa Melayu. Lebih membanggakan lagi pemakaian kain sarung dalam kalangan orang Melayu telah berkekalan hingga hari ini.

Jika ditinjau atau dikaji dari zaman lebih awal lagi, yakni sebelum wujudnya “kain sarung”, sebenarnya orang Melayu telah memakai “kain panjang”, iaitu kain yang belum dicantum dan dijahit hujung pangkalnya untuk dijadikan “kain sarung”. “Kain panjang” ini dibelit dengan aneka cara di keliling pinggang dan dipakai seperti “kain sarung” – sehingga lahir ungkapan, “sehelai sepinggang”.

Dengan kedatangan Islam ke rantau alam Melayu pada abad ke-13, wanita mula menutup dadanya. Maka, “kain panjang” yang tidak begitu lebar dibelit di keliling dada sebagai “kemban” dan dipakai dengan kain di pinggang. Busana seumpama ini lumrah dilihat di sebelah utara Semenanjung Tanah Melayu, istimewanya di Kelantan dan Patani yang mendapat pengaruh Siam. “Kain panjang” Melayu pada zaman itu terdapat pelbagai ukuran. Kain yang paling besar dan lebar disebut Kain Panjang Sembilan kerana ukuran panjangnya sembilan hasta, iaitu kira-kira tiga meter. Kemudian terdapat Kain Panjang Tujuh Hasta dan Kain Panjang Lima Hasta, yang juga disebut “selendang”. Perkataan hasta berasal daripada bahasa Sanskrit, bermaksud ukuran dari siku hingga hujung jari.

Persalinan Cik Siti Wan Kembang, raja perempuan Melayu yang masyhur itu terdiri

daripada tiga helai kain, iaitu “kain panjang” di keliling pinggang yang dipakai sebagai “sarung”, “kain panjang” yang dibelit di dada sebagai “kemban” dan Kain Panjang Sembilan yang besar lagi lebar bagi melingkupi bahu. Kain-kain tersebut tidak perlu dijahit. Di alam Melayu, busana wanita yang menggunakan “kemban” juga terdapat di Jawa, sejak zaman pemerintahan Majapahit, namun begitu gaya “kembannya” agak berbeza.

Oleh sebab terdedahnya alam Melayu kepada dunia luar dan kedatangan pedagang-pedagang asing ke sekitar kawasan pesisir, maka bermulalah pelbagai pengaruh ke atas busana Melayu. Perkembangan ini bukan sahaja membawa perubahan kepada potongan dan gaya pemakaian busana masyarakat Melayu, bahkan tekstil yang digunakan untuk busana Melayu juga turut sama berubah. Pengaruh paling berkesan datangnya dari India, China serta negara-negara Timur Tengah, dan kemudiannya pengaruh dari Eropah. Hal ini berlaku melalui penjajahan kuasa-kuasa Barat di alam Melayu seperti Portugis, Sepanyol, Belanda, Inggeris, termasuk juga Amerika Syarikat.

Apabila orang Melayu mulai memakai baju yang berpotongan dan berjahit, maka terdapat pelbagai jenis baju dan seluar, termasuklah yang mendapat pengaruh daripada busana India, China dan Timur Tengah. Namun begitu, situasi itu hanya berlaku pada peringkat awal, sebilangan besar daripada busana pelbagai jenis yang mendapat pengaruh negara luar itu kemudiannya hilang ditelan zaman. Bagaimanapun satu-satunya alat pakaian yang tetap berkekalan sampai hari ini ialah kain sarung, baik bagi wanita mahupun lelaki dan kanak-kanak. Busana bagi wanita di Semenanjung Tanah Melayu yang berkekalan dan berterusan dipakai hingga hari ini ada dua jenis, iaitu baju kebaya dan baju kurung.

Merujuk kepada naskhah buku *Pakaian Cara Melayu*, tulisan Siti Zainon Ismail (2009), pakaian sebagai unsur tradisi adat yang simbolik disebut sebagai “berpakaian”, “...akan putera Sultan itu belumlah lagi berpakaian subang” (*Misa Melayu* 1966,39) dihubungkan dengan adat tradisi istana yang membawa simbol kebesaran “memakai pakaian kerajaan selengkapnya” (*Misa Melayu, Hikayat Hang Tuah, Sejarah Melayu*). Dalam konteks budaya tradisi, memakai

pakaian kerajaan dapat dikaitkan dengan budaya *non-material*, misalnya memakai guna-guna atau melalui benda (azimat) sebagai perantara.

Dalam Bahasa Inggeris terdapat beberapa istilah yang dikaitkan dengan reka bentuk pakaian (Geddie 1961), iaitu:

- *Clothing, cloth-woven material from which garments of the covering are made; a piece of material.*
- *Costume - a manner of dressing.*
- *Dressing - to straighten: to flatten: to smooth.*
- *Garment – any article of clothing*
- Daripada bahan (*cloth, fabric*) dijadikan pakaian (*clothes*) yang mempunyai reka bentuk (*dress, garment: a robe, coat*) dan lengkap (*costume*).

Costume ialah *a complete style of dressing, including all the clothes, accessories, etc., worn at one time, as in a particular country or period; dress; national costume* (Geddie 1961, 339). *En Etymological Dictionary of the English Language* (1974, 138) menjelaskan akar perkataan itu berasal daripada Bahasa Latin (*consuetudinem, custom* menjadi *costume*) Itali (*costume*). *Costume* dihubungkan dengan pakaian adat, *a customary dress*.

Istilah pakaian yang disebut tadi melibatkan peranan menggunakan, memakai, memperhalus, peralatan dan bahan kelengkapan yang memperagakan fesyen dan gaya. Makna yang lebih luas “pakaian bukan sekadar pakaian” (Wahyono 1975,7-12) tetapi dilengkapi dengan kesedaran menghias, berdandan, bersolek (*cosmetic fashions*). Pakaian adalah hasil seni (*wearable art or art to wear*) yang dipadankan dengan perhiasan atau barang kemas. Secara menyeluruh, pakaian merangkumi nilai kemasyarakatan dan adat istiadat.

Istilah seperti “busana” (Jawa-Sanskrit), “peukayan” (Aceh daripada perkataan pakaian) memberi makna dan fungsi pakaian yang hampir seragam di wilayah budaya Melayu. “Busaneka” diertikan sebagai pemakaian pakaian dan perhiasan yang indah-indah, khususnya untuk upacara adat dan kesenian.

Busana Melayu Tradisional Lelaki dan Wanita

Sejak dahulu lagi orang Melayu sering dikaitkan dengan keistimewaan dalam berpakaian, terutamanya ketika mengenakan pakaian istiadat. Pembukaan Melaka menggamit banyak kuasa besar datang berdagang, terutama pedagang Islam dari Arab, Parsi, Turki, China dan India, juga pedagang dari Siam dan kepulauan Sumatera serta Jawa. Kedatangan pedagang-pedagang dari luar ini banyak mempengaruhi budaya berpakaian, terutama daripada segi rekaan dan material yang digunakan.

Sejak dari abad ke-15 dan ke-16, material daripada sutera dan broked menjadi bahan utama, sebagai pakaian raja-raja dan pembesar Melayu. Pakaian daripada songket hanya banyak diperoleh pada akhir tahun 1940-an, iaitu selepas Perang Dunia ke-2. Kegemilangan songket Melayu terserlah pada hari kemerdekaan Tanah Melayu, pada tahun 1957, apabila raja-raja Melayu dengan gemilangnya mengenakan persalinan istiadat daripada songket bunga penuh, songket bunga bertabur dan

songket berjalur. Sebelum ini, kain songket tidak dipotong untuk dijadikan pakaian, sebaliknya hanya dijadikan kain istiadat, kain sarung dan selendang.

Bermula daripada sehelai baju kecil, sempit dan pendek bagi lelaki, dan “kemban” bagi perempuan, budaya berpakaian terus berkembang sehingga mencapai kepada satu tahap gemilangnya pakaian Melayu. Selepas itu, lahirlah nama-nama baju klasik seperti Baju Kurung Cekak Musang, Baju Kurung Telok Belanga, Baju Sikap, Baju Putera Raja, Baju Takwa dan bermacam lagi sebagai pakaian lelaki. Baju-baju ini dipadankan dengan Seluar Aceh Rosak, Seluar Potong Cina, Seluar Sampak dan Seluar Pantaloon. Pakaian ini dilengkapi dengan Kain Samping Ikat Pancung, Kain Samping Ikat Bertindih, Kain Samping Ikat Selisih dan bermacam-macam lagi, serta “tengkolok” yang disolekan dengan berbagai-bagai solekan mengikut gelaran dan kedudukan bagi keluarga Diraja.

Pakaian wanita berubah daripada “kemban” menjadi pakaian sempurna seperti baju kebaya, baju kurung dan Baju Riau Pahang. Melalui proses perubahan zaman, baju-baju ini diperkembangkan lagi menjadi Baju Kebaya Sekerat Tiang, Baju Kebaya Pendek, Baju Kedah dan Baju Kurung Moden. “Kain sarung” dan “kain lepas” masyhur dipakai sebagai padanan dengan baju-baju tadi, dengan “ikatan ombak mengalun” dan “ikatan selisih”. “kain kelubung” atau “kain berdagang luar” yang dipakai satu ketika dahulu, kini menjadi “selendang pendek” daripada kain net (kain jarang) atau kain kasa dengan “sulaman kelingkan” atau “sulaman benang sutera”. Namun begitu, selepas kebangkitan dan kesedaran tentang aurat dalam tuntutan agama, mini telekung diperkenalkan, kelangsungannya hingga ke hari ini berbagai-bagai fesyen dan gaya memakai tudung diperkenalkan.

Pakaian-pakaian ini biasanya dilindungi oleh tradisi, yang lazimnya mengawal bentuk, reka corak dan bahan atau fabrik yang dicipta. Oleh yang demikian, pakaian-pakaian ini sering kali dipakai mengikut darjat seseorang dalam sesebuah masyarakat, pakaian khas untuk perayaan keagamaan dan sosial, serta pakaian basahan dan pakaian kerja.

Pakaian tradisional Malaysia terdiri daripada berbagai-bagai jenis yang berbeza-beza dari satu negeri dengan negeri yang lain. Busana Melayu tradisional ini dianggap sebagai satu cabang kebudayaan tradisi Malaysia yang menekankan bentuk dan reka corak yang tersendiri di setiap negeri. Walau bagaimanapun, kita akan menemui satu keseragaman segi bentuk dan reka corak di antara sesebuah negeri dengan negeri yang lain. Contohnya pada hari ini kita dapat melihat Baju Melayu Cekak Musang lelaki telah menjadi pakaian rasmi negara dan dipakai di kebanyakan negeri-negeri di Malaysia. Baju Melayu Telok Belanga kekal menjadi pakaian rasmi negeri Johor, walaupun dahulunya dipakai di negeri Pahang dan Terengganu.

Baju Kebaya Labuh masih kekal menjadi pakaian istiadat bagi raja-raja perempuan di seluruh negeri, walaupun ada juga raja-raja perempuan yang menjadikan Baju Kebaya Moden atau Baju Kurung Moden sebagai pakaian istiadat masing-masing. Kerabat Diraja di negeri Johor masih mengekalkan Baju Kurung Telok Belanga atau Baju Kurung Johor sebagai pakaian istiadat pertabalan, perkahwinan, kemangkatan dan lain-lain upacara rasmi negeri. Fabrik songket yang ditunen dengan menggunakan benang sutera dan emas daripada pelbagai corak tradisional, lazimnya digunakan

untuk membuat pakaian istiadat dan perkahwinan. Namun begitu, kelihatan juga fabrik-fabrik mahal dari Eropah yang digunakan seperti renda hiasan (*lace*) dan lain-lain untuk menaiktarafkan lagi kecantikan dan kemewahan busana Melayu.

Rakyat biasa lazimnya memakai pakaian yang sama seperti baju kebaya, baju kurung dan lain-lain sebagai pakaian ke majlis, pakaian kerja dan harian. Hanya material atau fabrik yang digunakan berbeza-beza mengikut majlis yang akan dihadiri. Namun begitu, bagi pengantin yang digelar sebagai “raja sehari” pula, mereka memakai pakaian perkahwinan yang diperbuat daripada songket atau lain-lain fabrik. Lambakan songket-songket dari India dan Pakistan dengan bunga-bunga corak Melayu, menyumbang kepada kemewahan pakaian-pakaian pengantin dan pakaian seni persembahan di negara ini.

Busana Tarian

“Maka yang sering kelihatan ialah busana yang berwarna-warni yang gilang gemilang bagi menampilkan suasana zaman yang dipentaskan. Oleh sebab kurang dan tidak ada bahan rujukan maka yang dapat dilihat ialah busana yang ketara dengan warna-warni yang marak dan galak bercampur aduk tanpa harmoni. Dengan ini kesopanan dan santun Melayu turut terkorban. Yang tinggal satu senario ceria yang meriah dengan busana warna-warni yang sering kali dihiasi dengan hiasan badan yang berat dan lebat, hiasan kepala yang besar dan suntingan bunga yang besar dan berlebihan.

Jika pertunjukan itu bersifat tarian, maka busana seperti yang tersebut digandingkan pula dengan muzik yang rancak dan gerak geri yang lincah, terlonjak-lonjak, terkinja-kinja sehingga memberi kesan yang agak janggal, kasar, murahan dan palsu. Apabila kehalusan lenyap atau dilenyapkan, maka yang menyerlah hanyalah kekasaran yang bertentangan dengan sifat kesantunan dan nilai gemalai yang asli dalam inti sari budaya Melayu”

(Azah Aziz –Rupa dan Gaya Busana Melayu- Pakaian Seni Persembahan)

Tarian merupakan satu pergerakan yang melibatkan anggota badan seperti badan, kaki, tangan dan kepala. Pergerakan ini akan dilakukan seiring dengan rentak muzik yang sedang dimainkan. Tarian-tarian Melayu telah dibahagikan kepada beberapa kategori, seperti tarian istana iaitu gamelan dan asyik, tarian tradisional seperti tarian asli makan sirih, inang dan tarian rakyat seperti joget, zapin, wau bulan dan lain-lain.

Kostum tari dikategorikan dalam kostum seni persembahan. Oleh sebab itu, keghairahan memperindah kostum ini telah menjadikan nilainya lebih memihak kepada nilai komersial dan tidak memberatkan nilai estetikanya. Kostum tari tidak terikat dengan potongan sama ada asli atau diubahsuai. Hal ini adalah kerana kostum tersebut mesti selesa dan mudah untuk pergerakan tari, dan mudah untuk bertukar dari satu tarian kepada tarian yang lain, dalam keadaan masa yang singkat ketika membuat persembahan.

Tidak dapat dinafikan keindahan kostum dalam tarian menyumbang kepada keindahan sesebuah persembahan tari. Kostum yang cantik akan mempesona

penonton, dan secara zahirnya langsung meraih minat penonton menyaksikan persembahan seterusnya. Situasi ini berbeza kerana pada masa dahulu, penonton akan terpesona dengan gerak tari penari yang hebat dan pakaian merupakan medium kedua kerana penari akan memakai pakaian dan aksesori seadanya.

Oleh sebab itu, tidak ada kostum dalam persembahan tarian yang tidak cantik, malah semua kostum tari diubahsuai agar kelihatan menyerlah dan ceria di pentas persembahan. Pereka-pereka kostum tari hadir di persada seni tanah air dengan melahirkan kreativiti berdasarkan ciri-ciri tradisional atau sebaliknya. Bahan-bahan dan material yang digunakan untuk membuat kostum tari juga diperbagaikan mengikut peredaran masa, fesyen dan kesesuaian. Pada masa dahulu, material yang lazim digunakan ialah kain satin dan kain broked, tetapi pada hari ini kain songket lebih banyak digunakan berserta kain-kain organza, kain chiffon dan kain creape.

Kehadiran kain-kain sutera tiruan memperkayakan lagi ciptaan dan rekaan kostum tari, dengan warna-warna yang menyerlah. Warna kuning tidak lagi menjadi warna larangan, malah boleh dipakai sesukanya. Tidak ada lagi warna yang menentukan asal usul, malah kostum tari mewarnai pentas persembahan dengan warna-warna garang, terang, menyerlah dan menarik perhatian.

Keseragaman kostum dalam persembahan tarian dapat dilihat sejak tahun-tahun 1950-an dan 1960-an, dan mula pesat perkembangannya pada tahun-tahun 1970-an. Namun begitu, kostum yang dipakai seadanya kerana bagi kumpulan-kumpulan tarian seperti kumpulan tarian Kompleks Budaya Negara, mereka mengenakan kostum yang ada di dalam almari simpanan (wardrobe) dan disuaipadankan mengikut jenis tarian. Ini adalah kerana pada masa itu, peruntukan kewangan untuk membuat kostum tidak semewah seperti sekarang ini. Maka itu, kebijaksanaan penari menyesuaikan dan memadamkan kostum untuk berjenis-jenis tarian sangat baik, walaupun ada antaranya yang tidak boleh dijadikan rujukan sah.

Kalau tuan
pergi ke Daik,
Belikan
s a y a

selendang kelengkan;
Tuan segak saya pun cantik,
Tari Melayu kita mulakan.

Bunga kenanga di dalam taman,
Disunting dara untuk hiasan;
Tari Melayu berabad nian,
Biarlah kekal jadi warisan.

Kostum Penari Lelaki

Kostum yang lazim dipakai oleh penari lelaki ialah baju Melayu Telok Belanga, Baju Melayu Cekak Musang dan lain-lain kostum yang diringkaskan potongannya. Bagaimanapun, ia masih mengekalkan ciri-ciri pakai cara Melayu yang mengandungi lima persalinan iaitu “baju”, “seluar”, “kain samping”, “bengkong” dan “pakaian kepala”. Potongan baju Melayu lazimnya potongan asli dan seluarnya dibuat “potongan cina moden” yang dipasang getah di pinggang agar mudah bergerak. Pakaian lelaki ini ada kalanya dilengkapi dengan Baju Sikap atau “jaket pendek” di sebelah luar. Baju Sikap boleh dibuat daripada berbagai-bagai material umpamanya baldu (kain yang dibuat daripada sutera kapas dan nilon serta berbulu-bulu halus pada sebelah luarnya), broked (kain tebal berat biasanya daripada sutera) atau lain-lain.

Kostum ini dilengkapi dengan samping “sarung” atau “lepas” daripada songket, kain tenun, kain pelekat mengikut kesesuaian kostum yang dipakai, dan tarian yang akan dipersembahkan. Kain samping dipakai sama ada “berdagang dalam” atau “berdagang luar” juga mengikut kesesuaian kostum. “Pakaian kepala” pula merupakan songkok atau tengkolok atau ikat kepala sahaja, juga mengikut kesesuaian kostum dan tarian yang akan dipersembahkan. Tengkolok yang lebih baik adalah disolekkan dengan ikatan kreatif bukan tengkolok, yang dipakai sebagai alat kebesaran raja dari sesebuah negeri.

Kostum Penari Perempuan

Kostum penari perempuan bagi tarian-tarian tradisional ialah Baju Kurung Telok Belanga atau Baju Kebaya Labuh atau Baju Kebaya Pendek. Baju kurung cantik dipakai sedondon atau baju polos yang dipadankan dengan kain songket atau kain tenun. Baju Kebaya Labuh sesuai dibuat daripada kain polos juga dan dipadankan dengan kain songket atau kain tenun. Seperti kelengkapan pakaian tradisi wanita Melayu, pakaiannya mesti mencukupi “set tiga” terdiri daripada “baju”, “kain” dan “selendang”. Selendang dijadikan prop tangan dalam tarian asli sama ada disangkut di bahu, diselempangkan atau dijadikan ikat pinggang. Ada juga selendang yang digantikan dengan “kain dagang luar” yang diselempangkan di bahu. Aksesori yang dipakai sesederhana sahaja, iaitu cucuk sanggul dan bunga-bunga renik. Rantai dan

dukuk kecil sesuai dipakai bersama-sama subang.

Kostum bagi tarian-tarian istana lebih istimewa dan rumit. Contohnya bagi tarian gamelan, kostum yang dipakai ialah “baju pendek satin beropol di tangan” dengan kain songket. Dadanya dihias dengan “La”, “teratai” atau lapik dada dari kain baldi yang dihiasi dengan manik-manik, labuci dan benang emas. Hiasan kepala ialah “gendik” dan “gerak gempa”. Kostum Tarian Asyik juga cantik “berkembangan” atau memakai baju dan kain daripada kain broked, memakai perhiasan kepala yang mewah seperti “gendik”, “cucuk sanggul”, “dokoh” dan “pending”.

Telepok songket tekstil Melayu,
Halus sungguh hasil tangan;
Busana tradisi tak kan layu,
Mekar subur dalam kegemilangan.

BAB

1

**GARIS PANDUAN DAN
TATACARA PERLINDUNGAN
BUSANA MELAYU TRADISIONAL
LELAKI**

BAJU MELAYU TELOK BELANGA

Baju Melayu Telok Belanga lebih dikenali sebagai Baju Kurung Telok Belanga. Pakaian ini telah mula dipakai dengan banyaknya pada tahun 1800 di Teluk Belanga, Singapura, yang ketika itu merupakan pusat pemerintahan Johor. Walau bagaimanapun, baju potongan ini disebut dalam teks Sejarah Melayu telah dipakai oleh pembesar-pembesar di Melaka ketika itu, dan disebut sebagai “pakai cara Melayu”. Baju Kurung Telok Belanga telah dipelopori oleh Almarhum Sultan Abu Bakar, juga telah dijadikan pakaian pembesar-pembesar ke majlis rasmi negeri. Baju Telok Belanga mempunyai potongan yang klasik dan dikenali umum sebagai “baju Melayu”. Selain Johor, baju kurung juga dipakai di negeri-negeri lain seperti Pahang, Terengganu, Kedah dan Kelantan.

Pada masa dahulu, baju Melayu yang dipakai oleh bangsawan Melayu, banyak dibuat daripada kain-kain mahal seperti kain geriamud dan satin sutera. Rakyat biasa lazimnya memakai baju Melayu yang diperbuat daripada kain kapas berwarna putih. Baju Melayu Telok Belanga dipakai dengan “kain samping berdagang dalam”, yakni kain samping yang dipakai di dalam baju. Namun begitu, dalam acara rasmi, Baju Melayu Telok Belanga ini boleh juga dipakai dengan “kain samping di luar baju”. Kain samping yang digunakan pada masa dahulu ialah kain tenun corak melintang atau kain tenun corak berpetak-petak seperti kain corak Muar.

BAJU MELAYU TELOK BELANGA

CIRI-CIRI

- Baju Melayu Telok Belanga, baju longgar, berlengan panjang dan labuh sehingga paras bawah punggung.
- Baju dipadankan dengan seluar pesak dan bertongkah.
- Leher baju bertebuk bulat, beralas leher, berbelah di hadapan dan dikemaskan dengan jahitan tulang belut.
- Rumah kancing dijahit pada pangkal belahan baju dengan jahitan tali air.
- Potongan bahagian badan, lengan, kekek dan pesak disambung dengan jahitan mesin dan dikemaskan dengan sembatan halus yang menggunakan benang berwarna sama dengan warna fabrik.
- Mempunyai tiga kocek berbentuk U iaitu satu kocek kecil di bahagian atas (kiri baju) dan dua di bahagian bawah (kiri dan kanan baju).
- Kain samping dipakai sehingga paras lutut "berdagang luar" atau "berdagang dalam".

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Seluar potongan lurus dan longgar.
- Seluar potongan moden tetapi besar dan longgar.
- Semua bahagian baju dijahit dengan mesin.

Tidak Dibenarkan

- Potongan yang sendat, ketat, singkat.
- Fabrik yang jarang.
- Seluar berfesyen.
- Baju yang tidak berpesak dan kekek.

BAJU MELAYU CEKAK MUSANG

Baju Melayu Cekak Musang mempunyai potongan yang sama dan cara pemakaiannya juga sama dengan Baju Melayu Telok Belanga. Busana ini mula diperkenalkan dengan meluas pada tahun-tahun 1930-an, walaupun pemakaian busana tersebut sudah dilihat sebelum itu. Namun begitu, perbezaan pada leher menjadikan Baju Melayu Cekak Musang langsung menjadi satu pakaian lelaki yang berlainan kategori dalam protokol pakaian kebangsaan. Baju Melayu Cekak Musang pada masa dahulu hanya disebut sebagai Baju Cekak Musang. Pada hari ini, Baju Melayu Cekak Musang telah diterima pakai sebagai satu-satunya pakaian kebangsaan Malaysia yang menjadi pakaian rasmi dan pakaian istiadat di seluruh negara.

Kolar yang berbelah ke paras dada berlapis dengan dipasang lima butir butang, iaitu dua di kolar dan tiga lagi di belahannya. Baju Melayu Cekak Musang berbutang tiga dengan kolar mandiri, pernah disebut sebagai “kolar tengku” kerana ada perkaitan sejarahnya, iaitu YTM Almarhum Tengku Abdul Rahman Putera Al-haj merupakan orang yang pertama menempah Baju Melayu Cekak Musang yang berkolar demikian.

Baju Melayu Cekak Musang ini berasal daripada “baju kamis” atau “baju gamis orang haji”, iaitu jubah labuh yang dipakai dengan “kain gombang” yang diperkenalkan oleh Haji Busu. Beliau telah memendekkan “baju gamis” tersebut agar lebih ringkas dan dipasang dua kocek. Baju Melayu Cekak Musang ini juga disebut sebagai “baju wan” kerana Haji Busu juga digelar sebagai Tuan Busu (Wan). Pakaian yang dipakai oleh Tuan Busu ketika menghadap sultan, membuatkan sultan sangat berkenan kerana bentuk kolarnya boleh dipakai dengan butang-butang permata. Maka pada zaman itu, “baju Melayu berkolar” ini diperkenankan untuk dipakai oleh anak-anak raja, manakala pembesar boleh memakainya ke majlis istiadat sahaja.

Orang Melayu Sarawak menyebut Baju Melayu Cekak Musang ini sebagai Baju Melayu Berkerang Benang atau Baju Melayu Berkerawang. Potongannya masih mengekalkan pola baju Melayu iaitu ada pesak dan kekek serta kocek. Namun begitu, tidak dapat dinafikan perubahan rekaan pakaian telah merubah potongan baju Melayu yang asal kepada potongan kemeja atau baju moden tanpa pesak dan kekek.

Kain samping yang dipadankan dengan Baju Melayu Cekak Musang dipakai “berdagang luar”. Namun begitu, pada hari ini tidak ada peraturan cara memakai samping bagi rakyat dalam sambutan hari raya, perkahwinan dan lain-lain majlis tidak rasmi. Akan tetapi, bagi menghadiri istiadat di istana seperti pengurniaan darjah kebesaran telah ditentukan protokol pemakaian, jenis pakaian, warna, cara ikatan samping, ikatan tengkolok, kasut dan lain-lainnya.

Baju Melayu Cekak Musang telah dipakai sebagai persalinan rasmi raja-raja Melayu dalam upacara beradat seperti pertabalan, perkahwinan dan lain-lain. Persalinan lengkap ditenun songket bunga penuh, jalur berdiri atau bunga bertabur yang disebut sebagai “sut lima” yang mengandungi baju, seluar, samping, tengkolok dan bengkong.

BAJU MELAYU CEKAK MUSANG

CIRI-CIRI

- Baju Melayu Cekak Musang, baju longgar, berlengan panjang dan labuh sehingga paras bawah punggung.
- Baju dipadankan dengan seluar pesak dan bertongkah.
- Potongan bahagian badan, lengan, kekek dan pesak disambung dengan jahitan mesin dan dikemaskan dengan sembatan halus yang menggunakan benang berwarna sama dengan warna fabrik.
- Leher baju (kolar) bercekak tinggi berdiri berukuran 2.5 cm, kancing/butang lima (dua di kolar dan tiga di bawah).
- Buka hadapan baju dikemaskan dengan lidah leher bertindan dengan jahitan 10 rumah butang.
- Mempunyai tiga kocek berbentuk U iaitu satu kocek kecil di bahagian atas (kiri baju) dan dua di bahagian bawah (kiri dan kanan baju).
- Kain samping dipakai sehingga paras lutut "berdagang luar" atau "berdagang dalam".

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Seluar potongan lurus dan longgar.
- Seluar potongan moden tetapi besar dan longgar.
- Butang lima atau tujuh butir.
- Semua bahagian baju boleh dijahit dengan mesin.

Tidak Dibenarkan

- Potongan yang sendat, ketat, singkat.
- Fabrik yang jarang.
- Seluar berfesyen.
- Baju yang tidak berpesak dan kekek.
- Lipatan penyudah lengan baju yang menggunakan kepingan fabrik yang dijahit (*cuff*) di hujung lengan.

BAJU SIKAP

Baju Sikap ialah pakaian tradisional kerabat-kerabat Diraja Kedah, Perlis dan Selangor. Baju Sikap ini juga disebut “baju mengan” oleh masyarakat di Kelantan, dan cara memakainya berlainan dengan cara pemakaian di negeri-negeri lain. Hal ini adalah kerana Baju Sikap di Kelantan dan Patani dibuat lebih labuh, berkolar tinggi dengan sebutir butang; manakala Baju Sikap Kedah dan Selangor mempunyai butang hingga ke paras pinggang, iaitu sebanyak tujuh atau sembilan butir. Baju Sikap di Pahang dan Johor pula berbentuk “jaket pendek” dan disebut sebagai “baju Cina” atau “baju pesak sebelah”. Badannya berkeruk di pinggang dan menyerong keluar dan dipasang butang emas atau butang sampul.

Potongan Baju Sikap selalunya kemas seperti “jaket labuh” atau “jaket pendek” yang dipakai di luar baju. Pelbagai potongan Baju Sikap yang sangat luar biasa dapat dikenal pasti daripada koleksi muzium negeri di Malaysia. Terdapat beberapa jenis potongan Baju Sikap. Pertama, badannya dipotong lurus tidak berkeruk, lengan panjang dan berkolar tinggi dengan butang satu. Kedua, badannya lurus juga berkolar tinggi dan berlengan panjang. Badannya disambung dengan kekek dan pesak kecil yang membentuk satu potongan pinggang yang mencekik. Potongan ketiga, sama juga seperti potongan kedua, tetapi bahagian hadapan dipasang dengan tujuh atau lima butir butang. Terdapat juga Baju Sikap yang dipotong dengan “*panel cut*” di bahagian belakang dan di bahagian hadapan dipotong serong, bertarikh tahun 1880-an.

Baju Sikap didefinisikan juga sebagai “baju perhiasan”, iaitu baju Melayu bentuk baharu untuk dipakai dengan Baju Melayu Cekak Musang atau baju kurung. Maka potongan baju ini berleher berdiri, berbelah hadapan tidak berkancing, dan di hujung belahan serong seperti “*mess jacket*”. Badan baju ini berkeruk tidak berpesak atau berkekek. Kemudian disambungkan lengannya berherun dan panjangnya hingga pergelangan tangan. Maka labuh baju ini pada sebelah belakang hingga meliputi bengkong ke rusuk, kemudian diherun serong ke bawah menuju ke belahan hadapan ke atas pangkal paha, ialah ringkas seperti “*mess*” atau “*shell jacket*”.

BAJU SIKAP

CIRI-CIRI

- Baju Sikap ialah jaket pendek yang dipakai di luar baju, dan berukuran sehingga paras punggung pemakai.
- Potongan baju terdiri daripada leher tinggi, lengan panjang dan badan. Lazimnya terdapat tiga jenis potongan iaitu:

Potongan 1

- Badannya lurus tidak berkeruk, berbelah dengan kolar tinggi dan berbutang satu di leher.
- Dilengkapkan dengan sampung lepas, bengkung dan destar.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Dipadankan dengan seluar potongan pesak.
- Memakai sampung sarung.

Tidak Dibenarkan

- Memakai bengkung di luar baju sikap.
- Lengan baju dipendekkan.
- Memakai kerongsang wanita.
- Memakai klip tudung wanita.

CIRI-CIRI

Potongan 2

- Badannya lurus, berbelah di hadapan, berkolar tinggi dan lengan panjang. Disambung dengan kekek dan pesak kecil di sisi bawah bagi membentuk satu potongan pinggang yang mencekak. Belahan pada hadapan baju diletakkan pesak besar yang bertindih kanan ke kiri menyerong seperti mess jacket tetapi berbutang.
- Dilengkapkan dengan samping lepas, bengkung dan destar.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Dipadankan dengan seluar potongan pesak.
- Memakai samping sarung.

Tidak Dibenarkan

- Memakai bengkung di luar baju sikap.
- Lengan baju dipendekkan.
- Memakai kerongsang wanita.
- Memakai klip tudung wanita.

CIRI-CIRI

Potongan 3

- Badannya lurus, berbelah hadapan, leher berdiri, berkekek dan lengan panjang. Bahagian pinggang ke punggung dikenakan pesak kecil di bahagian bawah dan pesak besar di bahagian hadapan dan dipasang dengan kancing (tujuh atau sembilan butir).
- Dilengkapkan dengan sampung lepas, bengkung dan destar.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Dipadankan dengan seluar potongan pesak.
- Memakai sampung sarung.

Tidak Dibenarkan

- Memakai bengkung di luar baju sikap.
- Lengan baju dipendekkan.
- Memakai kerongsang wanita.
- Memakai klip tudung wanita.

BAB 2

GARIS PANDUAN DAN TATACARA PERLINDUNGAN BUSANA MELAYU TRADISIONAL WANITA

BAJU KURUNG TELOK BELANGA

Baju kurung menjadi pakaian Melayu yang dikongsi bersama-sama negara-negara lain di alam Melayu Nusantara seperti kepulauan Indonesia, Brunei, Singapura dan di Selatan Thailand. Baju kurung dipakai di kebanyakan daerah yang didiami oleh etnik Melayu, terutamanya di kepulauan Sumatera dan Minangkabau, juga di Aceh, Riau, Bengkulu dan Lampung. Kedudukan Tanah Melayu dan kepulauan Sumatera yang dekat serta jalinan perdagangan dan hubungan perkahwinan, memungkinkan Baju Kurung Telok Belanga berasal dari Sumatera dan Semenanjung Tanah Melayu. Baju kurung menjadi pakaian wanita yang “hijau” atau segar sepanjang zaman kerana kesempurnaannya dikaitkan dengan kesopanan dan adat resam yang mendukung adat syarak, iaitu syariat Islam (adab berpakaian dalam hukum Islam).

Baju Kurung Telok Belanga mengandungi baju dan kain sarung. Kain sarungnya diikat beropol di rusuk kiri atau kanan, yang dipanggil “ombak mengalun”. Pada masa dahulu, baju kurung ini juga dipakai dengan “kain dagang luar” yang dipegang di paras pinggang dan pada masa dahulu dilingkupkan sebagai “kain kelubung” ketika ke luar rumah.

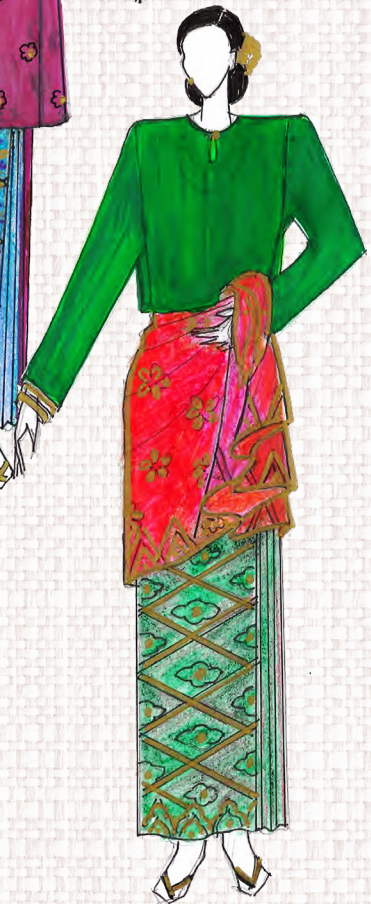
Baju Kurung Telok Belanga untuk wanita mempunyai potongan yang sama dengan “Baju Melayu Telok Belanga” untuk lelaki, iaitu terdiri daripada badan, pesak, kekek dan lengan. Baju kurung diterima pakai oleh semua golongan kerana sifatnya yang direka sebagai pakaian yang memenuhi ajaran Islam, yakni longgar, labuh dan mengurung. Oleh sebab itu, pada zaman pemerintahan Almarhum Sultan Sir Abu Bakar Ibni Almarhum Temenggung Seri Maharaja Tun Daeng Ibrahim, ketika berkerajaan di Telok Belanga, Singapura, baginda berkenan melihat wanita Johor memakai baju kurung labuh dan kemas. Sejak itulah baju kurung mula dipakai dan dikenali di Johor dan Singapura, dan menjadi pakaian semua golongan.

Baju kurung boleh dibuat daripada berbagai-bagai jenis fabrik. Bagi kaum bangsawan di Johor, baju kurung dibuat daripada kain baldi, kain broked dan kain-kain mewah dari luar negara. Baju kurung boleh dibuat sedondon, tetapi kaum bangsawan lazim memadankannya dengan kain songket. Rakyat biasa juga membuat baju kurung daripada kain-kain mahal seperti kain esbeline, kain kapas dari Jepun dan kain songket bunga tabur.

BAJU KURUNG TELOK BELANGA

CIRI-CIRI

- Baju Kurung Teluk Belanga, baju yang longgar dan labuh sehingga paras bawah lutut.
- Baju dipadankan dengan kain sarung ikatan ombak mengalun di sebelah kiri atau kanan.
- Leher baju bertebuk bulat, beralas leher, berbelah di hadapan dan dikenakan dengan sebutir butang. Leher ini dikemaskan dengan jahitan tulang belut.
- Rumah butang dijahit pada pangkal belahan baju dengan jahitan tali air.
- Potongan bahagian badan, lengan, kekek dan pesak disambung dengan jahitan mesin dan dikemaskan dengan sembatan halus yang menggunakan benang berwarna sama dengan warna fabrik.
- Mempunyai satu kocek berbentuk U di sisi kiri hadapan baju.
- Labuh kain paras buku lali.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Baju Kurung Teluk Belanga juga dibuat dengan pesak gantung.
- Potongan kocek sisi (kocek bai).
- Jahitan tikam leher seperti insang pari, mata lalat dan manik.
- Semua bahagian baju dijahit dengan mesin.

Tidak Dibenarkan

- Potongan yang sendat, ketat, singkat.
- Fabrik yang jarang.
- Kain belah.

BAJU KURUNG CEKAK MUSANG

Selain kaum lelaki memakai Baju Melayu Cekak Musang, kaum wanita di Johor juga memakai Baju Kurung Cekak Musang. Baju Kurung Cekak Musang sama potongannya dengan Baju Kurung Telok Belanga. Hanya sedikit perbezaan pada bahagian lehernya, yang ditambah kolar tegak dua jari dan belahan di dada dilapik untuk memasang butang sebanyak tujuh atau lima butir. Baju ini dahulunya dipakai oleh kerabat Diraja dan orang bangsawan, maka kerana itu baju tersebut dibuat daripada fabrik mahal seperti broked dan baldi. Jika dijadikan pakaian pengantin, baju ini dipasang kida-kida di bahagian bawah baju dan badan baju ditabur dengan kepingan emas, suasa atau perak.

Terdapat juga Baju Kurung Cekak Musang yang dipanggil “leher sejari” kerana kolarnya lebih kecil dan dipasang hanya lima butir butang. “Baju leher sejari” ini dahulunya dipakai juga di Pahang dan Terengganu. Potongan kedua-dua baju ini sama dengan Baju Kurung Telok Belanga yang mengandungi badan, lengan, pesak dan kekek. Baju Kurung Cekak Musang lazimnya dipadankan dengan kain songket.

BAJU KURUNG CEKAK MUSANG

CIRI-CIRI

- Baju Kurung Cekak Musang, baju yang longgar dan labuh sehingga paras bawah lutut.
- Baju dipadankan dengan "kain sarung ikatan ombak mengalun" di sebelah kiri atau kanan.
- Leher baju (kolar) bercekak tinggi berdiri berukuran 2.5 cm, kancing/butang lima (dua di kolar dan tiga di bawah).
- Bukaannya hadapan baju dikemaskan dengan lidah leher bertindan dengan jahitan dan ditebuk rumah butang.
- Mempunyai satu kocek berbentuk U di sisi kiri hadapan baju.
- Potongan bahagian badan, lengan, kekek dan pesak disambung dengan jahitan mesin dan dikemaskan dengan sembatan halus yang menggunakan benang berwarna sama dengan warna fabrik.
- Labuh kain paras buku lali.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Butang tiga, butang lima atau butang tujuh butir.
- Semua bahagian baju dijahit dengan mesin.

Tidak Dibenarkan

- Potongan yang sendat, ketat, singkat.
- Fabrik yang jarang.
- Kain belah.

BAJU KEBAYA LABUH

Baju kebaya menjadi pakaian wanita yang sangat dominan dipakai sejak berabad yang lalu, selain baju kurung. Bahkan baju kebaya itu juga menjadi pakaian rasmi, pakaian istiadat dan pakaian harian. Baju Kebaya Labuh menjadi satu daripada pakaian tertua di Malaysia dan masih lagi dipakai pada hari ini di negeri-negeri Pantai Barat Semenanjung Malaysia, iaitu di Melaka, Selangor, Perak, Pulau Pinang, Kedah dan Perlis.

Pakaian ini merupakan “baju labuh” yang berbelah di sepanjang bahagian hadapannya, yang menyerong di bahagian bawahnya. Baju kebaya dikemaskan atau disemat dengan tiga biji kerosang. Baju kebaya dipadankan dengan kain sarung yang dilipat ke hadapan dengan kepala kain di hadapan.

Baju kebaya tradisi dilengkapi dengan pesak di bahagian hadapan dan kekek di bawah ketiak. Baju ini berlengan panjang dan labuhnya hingga ke bawah lutut. Namun begitu, peredaran masa baju kebaya ada yang dipendekkan hingga atas lutut dan disebut sebagai Baju Kebaya Sekerat Tiang. Lengan baju kebaya pada asalnya lebar dan panjang di atas pergelangan tangan. Terdapat juga baju kebaya yang pergelangan lengan diserongkan dan kelihatan mengecil di pergelangan tangan. Potongan lengan seperti ini ditiru daripada potongan lengan Baju Panjang Nyonya yang dipengaruhi bentuk lengan jubah pada zaman Dinasti Qing.

Foto orang Melayu memakai baju kebaya dapat dilihat seawal tahun 1800. Baju kebaya menjadi pakaian segenap lapisan masyarakat, menjadi pakaian orang-orang hartawan dan juga rakyat biasa sebagai pakaian basahan. Baju kebaya bukan sahaja dipakai oleh orang Melayu dari alam Melayu, tetapi di Malaysia baju kebaya dikongsi bersama-sama kaum Peranakan dan Chettia. Baju kebaya kaum Peranakan disebut “baju panjang”, selalunya diperbuat daripada kain kasa jarang dan si pemakai memakainya dengan anak baju berwarna putih. Bagi kaum Chettia, Baju Kebaya Panjang ada yang diperbuat daripada kain kapas halus bercorak petak-petak dan berwarna tanah seperti dari Jawa. Lazim Baju Kebaya Labuh atau dipanggil “baju panjang” ini dipadankan dengan kain tenun Bugis, kain corak pelekat atau kain batik.

BAJU KEBAYA LABUH

CIRI-CIRI

- Baju Kebaya Labuh sejenis baju longgar, labuh dan berbelah di hadapan disebut juga sebagai baju panjang.
- Potongan baju terdiri daripada bahagian badan berpesak di hadapan yang dicantum dari tengkuk dan lengan panjang yang lebar serta kekek di bawah lengan.
- Tiga butir kerongsang disematkan di bahagian belahan hadapan baju.
- Baju dipadankan dengan kain sarung ikatan tindih kasih atau berselisih di hadapan.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Memasang kancing/ butang.

Tidak Dibenarkan

- Potongan yang sendat, ketat, singkat.
- Fabrik yang jarang.
- Kain belah.
- Dipakai dengan seluar.

BAJU KEBAYA PENDEK

Baju Kebaya Pendek boleh dikategorikan kepada beberapa potongan dan jenisnya. Baju Kebaya Pendek yang lazim dipakai oleh wanita Peranakan atau Nyonya dari Melaka, Pulau Pinang dan Singapura dikenali sebagai Baju Kebaya Sulam dan Baju Kebaya Biku. Manakala Baju Kebaya Pendek yang dipakai oleh wanita Melayu, selalunya dikenali sebagai Baju Bandung atau Baju Kota Bharu.

Baju Kebaya Sulam yang dipakai oleh wanita peranakan diperbuat daripada kain kasa muslin kosong atau berbunga seperti kasa ropia, kasa swiss dan polyester. Baju ini disulam cantik di sekeliling tepi dan di bahagian bawah hadapan yang menirus dengan sulam tebuk atau sebagainya. Baju kebaya dipadankan dengan kain sarung batik yang berbunga warna-warni.

Oleh sebab Baju Kebaya Pendek Bersulam ini dibuat daripada kain kasa jarang, pemakainya akan mengenakan anak baju, hinggalah korset diperkenalkan dalam tahun-tahun 1950-an, mereka mula memakai korset sebagai anak baju. Baju Kebaya Bersulam ini dijahit oleh tukang-tukang Cina yang mahir mengendalikan mesin jahit sulaman.

Wanita Chettia juga memakai Baju Kebaya Sulam sebagai pakaian keraian. Akan tetapi, sebagai pakaian harian mereka menggunakan kain-kain kapas atau polyester yang masih mengekalkan potongan asli baju kebaya. Wanita Melayu juga kelihatan memakai Baju Kebaya Sulam menjelang tahun 1950-an. Selain itu, mereka juga memakai Baju Kebaya Pendek yang disebut sebagai Baju Bandung dan Baju Kota Bharu. Baju sempit yang menampakkan potongan badan dan susuk tubuh ini diperbuat daripada kain kapas atau kain lace jarang dan memakai korset sebagai anak baju. Baju-baju ini dipadankan juga dengan kain wiron batik Jawa.

BAJU KEBAYA PENDEK

CIRI-CIRI

- Baju Kebaya Pendek merupakan pakaian yang mengikut susuk badan pemakai dan labuh baju sehingga paras atas punggung.
- Baju Kebaya Pendek juga disebut sebagai Baju Kebaya Sulam atau Baju Kebaya Biku sekiranya dihias dengan sulaman di sekeliling hadapan dan tepi baju dan lengan.
- Dipadankan dengan kain sarung dan kain batik lepas.
- Umumnya potongan baju terdiri daripada bahagian lengan dan badan yang berbelah di hadapan serta dipotong tirus.
- Bahagian berbelah di hadapan baju disematkan dengan tiga butir kerongsang.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Menggunakan fabrik jarang dengan korset, anak baju/kutang atau lining.

Tidak Dibenarkan

- Dipakai dengan seluar.
- Dipakai dengan skirt.

BAJU RIAU PAHANG

Baju Riau Pahang direka dengan “leher cekak musang” dan “berbelah di bahagian hadapan baju”. Baju ini disebut juga sebagai Kebaya Turki kerana bentuk potongannya serupa dengan baju atau kot labuh yang dipakai oleh lelaki Turki. Bahagian rusuknya dipasangkan pesak kembang seperti pesak gantung. Potongan baju istimewa ini direka atau digubah oleh Almarhum Tengku Ampuan Mariam, puteri kepada Almarhum Sultan Ahmad Al-Muazzam Shah (Sultan Pahang 1). Baju potongan ini juga diperolehi di Terengganu kerana Almarhum Tengku Ampuan Mariam berkahwin dengan Almarhum Sultan Sulaiman Badrul Alam Shah (Sultan Terengganu ke-XIII).

Baju Riau Pahang ini dipadankan dengan kain sarung yang diikat ombak mengalun atau lipat selisih di hadapan. Pakaian ini juga pernah dipakai di Johor dan di Terengganu pada masa dahulu. Di Terengganu pakaian ini juga dipanggil Kebaya Turki. Baju Riau Pahang yang dimiliki oleh kerabat Diraja Pahang dan Terengganu pada masa dahulu, dibuat daripada kain songket bunga bertabur dan ada juga yang dibuat daripada kain songket bunga penuh dan kain tenun Pahang.

BAJU RIAU PAHANG

CIRI-CIRI

- Baju Riau Pahang merupakan baju longgar dan labuh sehingga paras bawah lutut berbelah di bahagian hadapan.
- Bahagian leher baju berkolar tinggi.
- Lengan baju lebar dan lurus.
- Bahagian sisi baju berpesak gantung di bahagian atas potongan serong ke pinggang. Bahagian rusuknya berpesak kembang yang disambungkan kepada bahagian belakangnya yang menirus ke bawah.
- Mempunyai tujuh atau sembilan lubang butang bertindih dari kanan ke kiri dan dari bahagian pinggang ke bawah dibiarkan terbuka tanpa butang.
- Sesuai dipadankan dengan kain ombak mengalun atau berselisih di hadapan.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Potongan pesak gantung kembang di bawah.
- Kain selisih.
- Menggunakan butang sampul atau butang-butang permata masa kini.

Tidak Dibenarkan

- Potongan yang sendat, ketat, singkat.
- Fabrik yang jarang.
- Kain belah.
- Dipakai dengan seluar.

BAJU KEDAH

Baju Kedah telah diperkenalkan oleh Almarhum Puan Azah Aziz sebagai pakaian tradisi negeri Kedah. Baju Kedah dipercayai berasal dari selatan Thai, yang kebanyakan wanitanya memakai baju pendek sebagai pakaian basahan. Baju Kedah merupakan baju yang berpotongan ringkas. Bahagian badan hadapan dan belakang dipotong sama dan membentuk ketiak dan lengan secukup kain. Kemudian bahagian lengan disambung sedikit hingga paras siku. Labuh Baju Kedah, paras punggung atau atas punggung.

Baju Kedah asal dibuat daripada kain kapas atau kain cita berbunga kecil. Baju Kedah dipakai sebagai pakaian basahan di rumah atau ke sawah. Baju Kedah dipadankan dengan kain batik oleh si pemakainya. Apabila baju ini diangkat sebagai pakaian tradisi negeri Kedah, pemakaiannya mula diterima masyarakat. Baju Kedah sudah menjadi pakaian perayaan pada setiap kali menyambut hari raya Aidilfitri dan hari raya Aidiladha. Baju Kedah juga dijadikan pakaian wanita Melayu Kedah untuk ke majlis-majlis tidak rasmi, apabila baju tersebut mula menggunakan kain-kain mahal daripada pelbagai jenis sutera dan tenunan songket.

Baju Kedah dijadikan pakaian wanita yang sudah dikomersialkan dalam pasaran. Namun begitu, perlu diingat, walaupun baju ini diperbuat daripada songket atau kain-kain yang mahal, Baju Kedah tidak boleh dipakai untuk ke majlis beradat seperti masuk ke istana, penganugerahan darjah kebesaran dan upacara rasmi kerajaan. Hal ini adalah kerana potongannya yang pendek dan tidak menutup bahagian punggung, menjadikannya kurang sopan dan sesuai untuk menghadap orang-orang besar dan kerabat Diraja.

BAJU KEDAH

CIRI-CIRI

- Baju Kedah merupakan pakaian seharian atau basahan yang longgar dan labuh baju sehingga paras bawah punggung.
- Baju dipadankan dengan “kain sarung ikatan tindih kasih” atau “kain sarung berselisih di hadapan”.
- Potongan bahagian baju terdiri daripada bahagian badan yang bahunya jatuh sedikit dan bahagian lengan.
- Lengan baju tidak terlalu panjang (lengan tiga suku) yang berukuran sehingga seinci bawah paras siku.
- Leher baju seperti leher Baju Kurung Telok Belanga bertebuk bujur sirih, beralas leher yang lebar dan berbelah di hadapan.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Memasang kancing/ butang pada leher baju.
- Lengan panjang.
- Menggunakan fabrik lain seperti songket untuk dipakai ke majlis tidak rasmi.

Tidak Dibenarkan

- Potongan yang sendat, ketat, singkat.
- Fabrik yang jarang.
- Kain belah.

PAKAIAN CIK SITI WAN KEMBANG

Cik Siti Wan Kembang mewarnai legenda di negeri Kelantan yang diperintah oleh Raja Perempuan di sebuah daerah atau jajahan di negeri Kelantan pada kurun ke-17. Pakaianya mengandungi tiga helai kain iaitu "kain kembangan", "kain sarung songket" yang diikat beropol di hadapan dan "kain selendang panjang" yang dipakai menutupi bahu, juga diperbuat daripada tenunan songket. Perhiasan dirinya mengandungi cucuk sanggul, dokoh, gelang dan pending. Di tangannya memegang sebilah keris melambangkan kuasa dalam budaya Melayu.

Cara "berkembangan" Cik Siti Wan Kembang disebut sebagai "berkembangan jantan" menggunakan "kain limar sutera lepas". "Kain limar" ini diikat dari paras dada melilit badan dan puncanya dilepaskan di tengah-tengah hadapan dada. Kain sarungnya tenunan limar songket dengan motif bunga penuh yang diikat ombak mengalun disebut sebagai "ikat ribu-ribu", tetapi alunannya diletakkan di hadapan. "Selendang panjang lepas" daripada "limar songket" menutupi penuh bahagian bahu dan dada. Perhiasan dirinya memenuhi kelengkapan daripada hujung rambut hingga hujung kaki. Pemeleh dipakai bersama-sama cucuk sanggul dan sunting malai, pending, berserta tali pinggang yang dipakai di atas kain kembangan. Selain itu, hiasan di dada ialah dokoh daun sukun atau "dokoh tiga tingkat".

PAKAIAN CIK SITI WAN KEMBANG

CIRI-CIRI

- Busana ini menggabungkan tiga helai kain, iaitu "kain kembangan", "kain sarung" dan "selendang panjang" untuk menutup badan dan kepala.
- "Kain kembangan" menggunakan "kain limar punca potong ikat pancung" untuk menutup dada hingga ke bawah punggung.
- "Kain sarung" menggunakan "kain limar songket lipatan beribu" atau "ikatan ribu-ribu" hingga ke bawah buku lali.
- "Kain selendang limar bersongket punca potong" dijadikan penutup kepala, bahu, tangan dan belakang. Berukuran antara tujuh hingga sembilan hasta iaitu dua setengah meter.
- Busana ini dilengkapi perhiasan diri seperti pemeleh, sunting malai dan bunga goyang di kepala, dokoh, gelang tangan dan kaki, tali pinggang, pending serta keris.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Menggunakan fabrik songket dan tenun masa kini.
- Menggunakan fabrik gantian asalkan mengekalkan cara pemakaian yang betul.

Tidak Dibenarkan

- Mendedahkan bahagian bahu.
- Fabrik jarang.
- Aksesori kepala yang besar dan sarat.

PAKAIAN PUTERI PERAK

Pakaian Puteri Perak menyerupai pakaian adat Aceh yang mengandungi seluar, baju pendek berlengan sempit, kain samping dan selendang. Baju atau blaus pendek ini dibuat daripada sutera berwarna keemasan, merah atau hitam dengan lengan yang sempit berkancing emas. Keindahan Pakaian Puteri Perak ini pernah diibaratkan oleh orang-orang Inggeris sebagai pakaian yang amat romantik seabad yang lalu. Pakaian Puteri Perak ini juga telah diangkat sebagai pakaian tradisi yang mewakili negeri Perak Darul Ridzuan selain baju kebaya.

Pakaian asalnya terdiri daripada seluar daripada tenunan songket atau baldi bertekak benang emas berwarna merah malar atau hitam, dengan motif pucuk rebung di kaki. Pakaian ini dilengkapi dengan “kain samping” daripada tenunan songket Corak Tapak Catur, manakala “kain selendang panjang songket” dipakai sebagai kelengkapan pakaian. Perhiasan diri terdiri daripada cucuk sanggul atau bunga sanggul, leher berhias dokoh bertingkat dan pinggang dihiasi tali pinggang dan pending.

PAKAIAN PUTERI PERAK

CIRI-CIRI

- Busana ini menggabungkan baju, seluar panjang longgar, kain samping dan selendang panjang.
- Bajunya pendek warna kuning muda paras punggung, lengan panjang, leher cekak musang butang lima atau tujuh.
- Seluarnya daripada sutera hitam bersulam tekat di kaki atau bersongket emas.
- Kain samping songket labuh bawah lutut diikat cara Perak "berdagang luar".
- Selendangnya kain songket menutup bahu melampai hingga ke bawah.
- Busana ini dilengkapi perhiasan diri seperti pemeleh, bunga goyang di kepala, dokoh, gelang tangan dan kaki, tali pinggang dan pending.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Menggunakan fabrik songket dan tenun atau lain-lain.
- Warna-warna lain
- Samping ikatan cara Aceh atau lain-lain.

Tidak Dibenarkan

- Baju dan seluar ketat hingga menampakkan susuk tubuh.
- Fabrik jarang.
- Aksesori kepala yang besar dan sarat.

BAB 3

GARIS PANDUAN DAN
TATACARA PERLINDUNGAN
BUSANA TARIAN

MAK YONG

CIRI-CIRI

- Busana ini mengandungi baju baldu, berlengan pendek, seluar panjang, kain samping dan bengkung.
- Memakai setanjak yang diperbuat daripada kain baldu dan dihias dengan batu permata dan labuci.
- Bentuk setanjak Mak Yong adalah tinggi di bahagian atas dan rendah di bahagian tepi. Bahagian atas setanjak dihias dengan beberapa kuntum bunga melur.
- Beberapa ikatan bunga melur juga digantung di bahagian kiri atas telinga Mak Yong.
- Lapik dada yakni "La" diperbuat daripada manik-manik yang disirat berjala-jala dipakai di bahagian atas busana. Labuh "La" ialah dari pangkal tengkuk hingga ke bawah dada.
- Memakai kain samping daripada songket.
- Busana ini dilengkapi perhiasan diri seperti tali pinggang dan pending.
- Sebilah keris kecil diselitkan di bawah bengkung di sebelah kiri pinggang Mak Yong.
- Tangan kanan Mak Yong memegang tujuh bilah rotan halus 47cm panjang yang dikenali sebagai "pemiati" atau rotan berai.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Menggunakan fabrik songket, broked atau lain-lain.

Tidak Dibenarkan

- Berkemban.
- Seluar dan baju ketat.

PAK YONG

CIRI-CIRI

- Busana ini mengandungi baju baldu, berlengan pendek, seluar panjang, kain sampung dan bengkung.
- Memakai setanjak yang diperbuat dari kain baldu dan dihias dengan batu permata dan labuci.
- Bentuk setanjak Pak Yong adalah tinggi di bahagian atas dan rendah di bahagian tepi. Bahagian atas setanjak dihiasi dengan beberapa kuntum bunga melur.
- Beberapa ikatan bunga melur juga digantung di bahagian kiri atas telinga Pak Yong.
- Lapik dada yakni "La" diperbuat daripada manik-manik yang disirat berjala-jala dipakai di bahagian atas busana. Labuh La ialah dari pangkal tengkuk hingga bawah dada.
- Memakai kain sampung daripada songket.
- Busana ini dilengkapi perhiasan diri seperti tali pinggang dan pending.
- Sebilah keris kecil diselitkan di bawah bengkung di sebelah kiri pinggang Pak Yong.
- Tangan kanan Pak Yong memegang tujuh bilah rotan halus 47cm panjang yang dikenali sebagai "pemiati" atau rotan berai.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Menggunakan fabrik songket, broked atau lain-lain.

Tidak Dibenarkan

- Pelakon lelaki sebagai Pak Yong.
- Seluar dan baju ketat.
- Memakai gelang atau lain-lain aksesori.

PUTERI

CIRI-CIRI

- Busana Puteri ialah Baju Kebaya Labuh Sutera dan Kain Sarung Tenun Songket serta "selendang panjang" yang diselampai di bahu kiri dari paras lutut mencecah lantai.
- Bahagian depan baju disemat dengan tiga butir kerongsang emas bertatah permata.
- Kain selendang dikemaskan dengan tali pinggang dan pending bertatah permata.
- Perhiasan diri seperti pemeleh, rantai, gelang tangan dan gelang kaki serta subang.
- Pakaian Puteri tidak melebihi pakaian Mak Yong.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Menggunakan fabrik songket, broked atau lain-lain.

Tidak Dibenarkan

- Berkemban.
- Memakai perhiasan yang berlebihan.

DAYANG-DAYANG

CIRI-CIRI

- Busana Dayang ialah baju pendek paras atas punggung, kolar tinggi dan berbelah di hadapan. Dipadankan dengan "kain sarung lipat selisih".
- Menggunakan fabrik satin.
- Memakai selendang.
- Memakai perhiasan bunga-bunga di kepala.

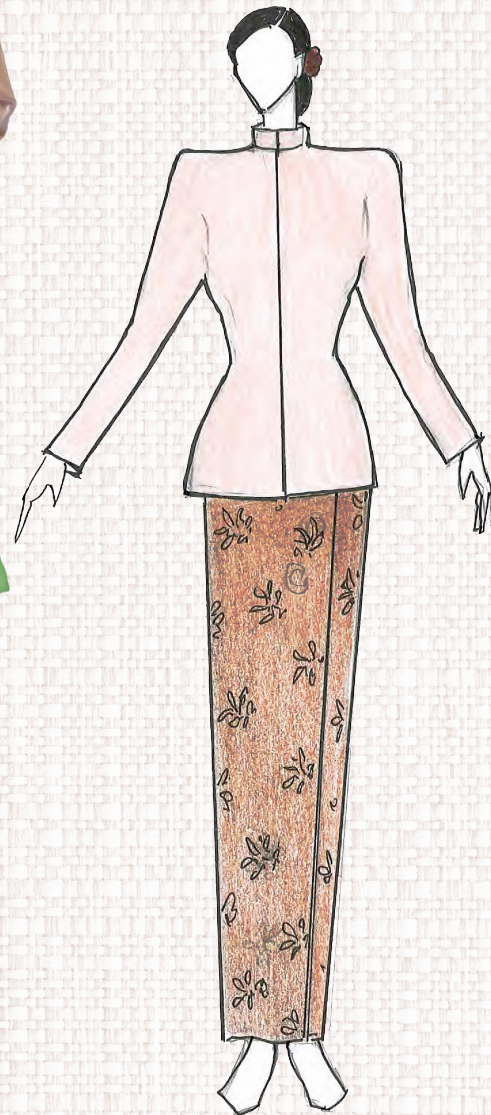
PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Memakai baju kebaya

Tidak Dibenarkan

- Berkemban.
- Memakai perhiasan yang berlebihan.

PERAN

CIRI-CIRI

- Busana Peran ialah baju berwarna putih tanpa kolar, berlengan pendek, seluar longgar daripada kain kapas, sehelai kain lepas dan ikat kepala/semutar (pattani).
- Membawa parang kayu.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Jaket tanpa lengan (vest), songkok/kopiah.
- Semutar daripada fabrik kasa berbunga.

BORIA

TUKANG KARANG

CIRI-CIRI

- Pakaian Tukang Karang berbeza dengan pakaian "sailor".
- Tukang Karang memakai uniform yang diperindah dengan renda-renda keemasan, ropol-ropol dan sebagainya.
- Tukang Karang akan memegang tongkat penunjuk yang berkilau.
- Memakai bengkung dan tarbus.
- Busana bagi tarian ini adalah bebas dan dipilih berdasarkan cerita atau tajuk yang akan disampaikan.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Mengikut asas pakaian tarian Boria.

PENARI

CIRI-CIRI

- Penari akan memakai pakaian yang seragam.
- Diperindah dengan gaya kontemporari ala busana orang Mexico.
- Busana disesuaikan dengan jalan cerita dalam Tarian Boria.
- Terdapat juga kumpulan penari yang mengenakan busana mengikut kreativiti masing-masing.
- Pakaian penari adalah berkilau dan berwarna-warni.
- Busana bagi tarian ini adalah bebas dan dipilih berdasarkan cerita atau tajuk yang akan disampaikan.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Mengikut asas pakaian tarian Boria.

TARIAN ZAPIN

PENARI LELAKI

CIRI-CIRI

- Busana lelaki mengandungi Baju Melayu Telok Belanga berbutang satu, seluar, kain samping dan songkok hitam.
- Kain samping diikat "berdagang dalam".
- Baju dan seluar sedondon (sama warna).

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Baju Melayu Cekak Musang.
- Fabrik seperti satin, sutera Thai dan kain-kain dengan tekstur atau bercorak jalur berdiri.

Tidak Dibenarkan

- Songkok melebihi empat inci tinggi.
- Hiasan pada songkok seperti bulu ayam atau kerongsang.
- Songkok berwarna lain kecuali hitam.
- Memakai rantai.

PENARI PEREMPUAN

CIRI-CIRI

- Busana perempuan terdiri daripada Baju Kurung Teluk Belanga, kain sarung diikat ombak mengalun dan kain dagang luar.
- Diperindah dengan rantai, subang dan perhiasan kepala cucuk sanggul serta bunga-bunga kecil.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Baju Kurung Cekak Musang dan Baju Kurung Leher Sejari.

Tidak Dibenarkan

- Memakai blaus dan seluar serta kain samping.

TARIAN ASLI

PENARI LELAKI

CIRI-CIRI

- Penari lelaki memakai Baju Melayu Cekak Musang, Baju Melayu Teluk Belanga dan ada juga yang melengkapkan dengan Baju Sikap.
- Baju penari lelaki dilengkapi dengan kain samping, bengkung dan songkok atau tengkolok kreasi.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Memakai kasut mengikut tempat persembahan.

Tidak Dibenarkan

- Memakai destar rasmi Diraja dan warna rasmi Diraja.
- Meletakkan jata atau hiasan pada tengkolok.

PENARI PEREMPUAN

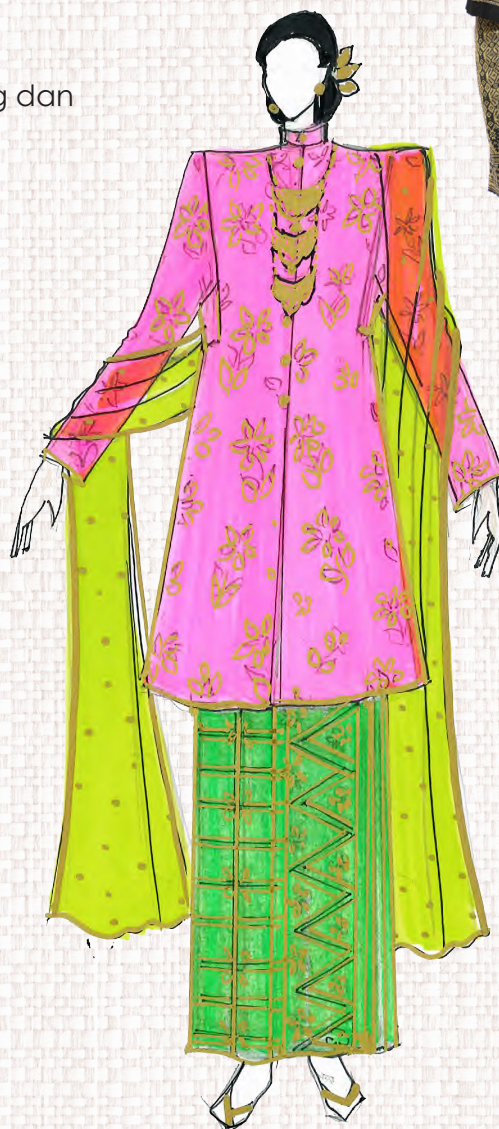
CIRI-CIRI

- Penari perempuan memakai Baju Kebaya Labuh, Baju Kurung Teluk Belanga dan Baju Riau Pahang.
- Diperindah dengan rantai, subang dan perhiasan kepala cucuk sanggul serta bunga-bunga kecil.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Tidak Dibenarkan

- Kain potong payung dan kain belah.

TARIAN JOGET

PENARI LELAKI

CIRI-CIRI

- Penari lelaki memakai Baju Melayu Cekak Musang atau Baju Melayu Teluk Belanga.
- Mengenakan kelengkapan persalinan iaitu baju, seluar, sampung dan songkok.
- Baju dan seluar sedondon (sama warna).

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Tidak Dibenarkan

- Songkok melebihi empat inci tinggi.
- Hiasan pada songkok seperti bulu ayam atau kerongsang.
- Songkok berwarna lain kecuali hitam.
- Memakai rantai.

PENARI PEREMPUAN

CIRI-CIRI

- Penari perempuan memakai Baju Kebaya Labuh, Baju Kurung atau Baju Kebaya Pendek.
- Dipadankan dengan "kain sarung berlipat selisih" atau "kain potong payung".
- Diperindah dengan rantai, subang dan perhiasan kepala cucuk sanggul serta bunga-bunga kecil.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

- Baju potongan moden.
- Kain-kain polos, songket, broked, les, kain sari, kain baldu dan satin.

Tidak Dibenarkan

- Kain sempit berbelah.

TARIAN INANG

PENARI LELAKI

CIRI-CIRI

- Penari lelaki memakai Baju Melayu Cekak Musang atau Baju Melayu Telok Belanga lengkap memakai sampung dan songkok hitam.
- Baju dan seluar sedondon (sama warna).
- Sampung “berdagang luar”.

PENARI PEREMPUAN

CIRI-CIRI

- Penari perempuan memakai Baju Kebaya Labuh, kain sarung dan selendang panjang.
- Diperindah dengan rantai, subang dan perhiasan kepala cucuk sanggul serta bunga-bunga kecil.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Tidak Dibenarkan

- Kain potong payung dan kain belah.

TARIAN GAMELAN

CIRI-CIRI

- Pakaian penari terdiri daripada baju berleher bulat, baju berlengan panjang atau paras siku beropol yang dipakai dengan kain sarung lipat kiri kanan atau lipat belakang.
- Baju dimasukkan ke dalam kain sarung dan dikemaskan dengan tali pinggang kain dan pending.
- Memakai selendang panjang (sabuk) yang dijuntaikan dari pinggang ke bawah.
- Bahagian dada memakai "La" atau lapik dada atau teratai daripada kain baldi yang dihiasi dengan rambu manik.
- Kain selendang diperbuat daripada kain limar atau sutera lembut.
- Kain sarung dari kain tenun corak berpetak atau kain songket sutera corak benang emas penuh manakala baju daripada kain satin atau broked.
- Diperindah dengan gerak gempu tajuk asoka yang diletakkan di atas kepala, subang, gendik dipakai di dahi, gayut tengkuk digantung ke batang cucuk sanggul di bahagian kiri dan kanan.
- Cekak leher dibalut pada leher dan teratai diletak pada bahu.
- Penari memakai sarung kaki putih dan sepasang gelang kaki.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

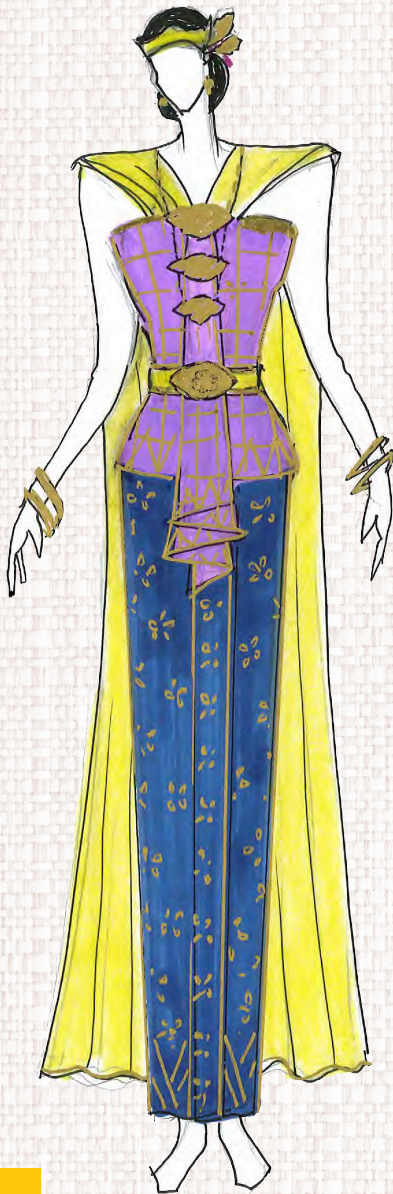
- Menggunakan selendang chiffon.

TARIAN ASYIK

CIRI-CIRI

- Penari Tarian Asyik memakai pakaian "berkemban" yang terdiri daripada kain kemban, kain sarung dan selendang.
- Kain selendang diselempangkan di atas bahu hingga ke paras punggung dan diselitkan pada bahagian dada.
- Diperindah dengan pemeleh berukir batu permata, dokoh, tali pinggang berpending berukir dan bertatah batu permata serta bersunting malai di telinga.

PERUBAHAN / TAMBAHAN

Dibenarkan

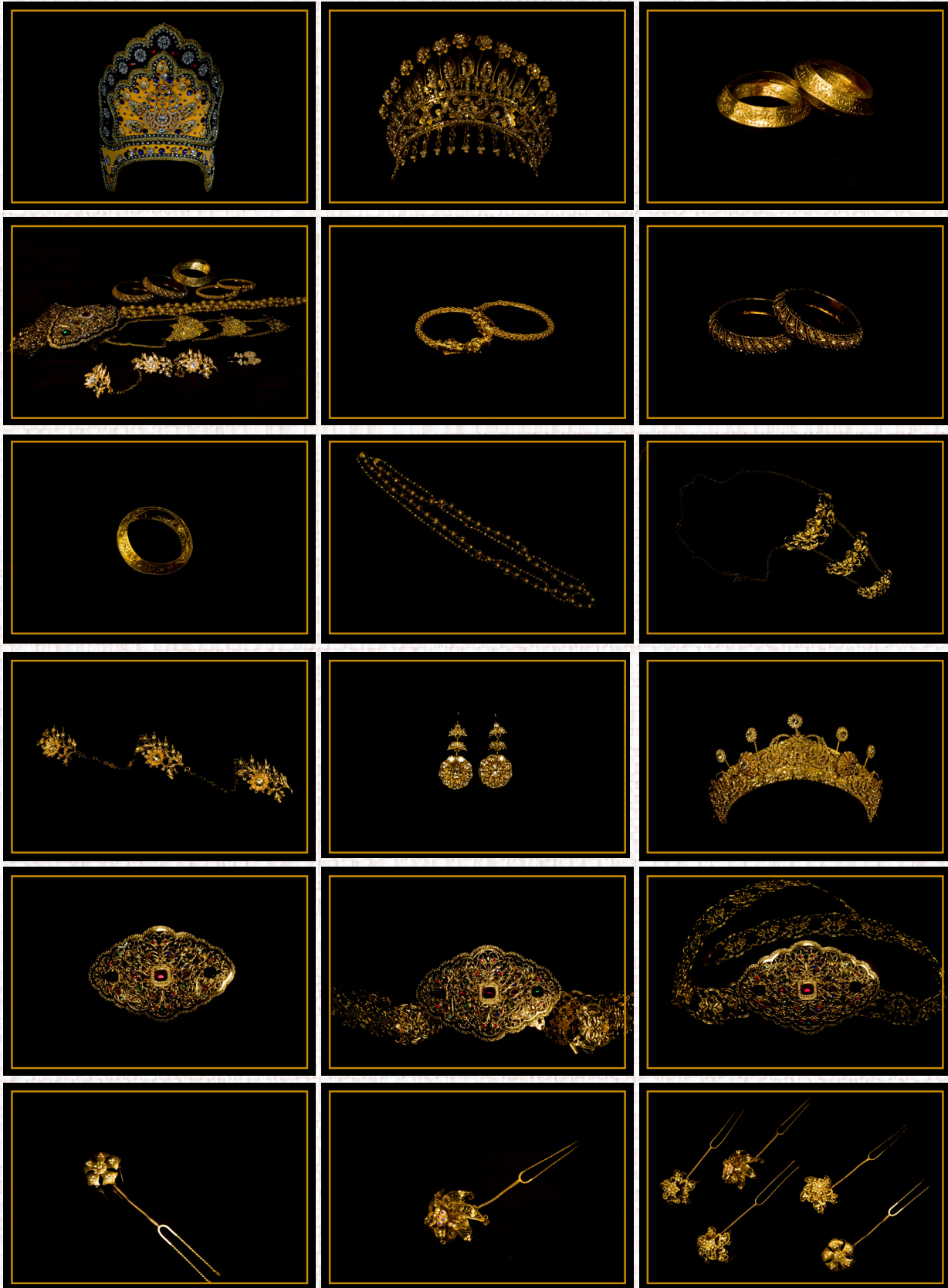
- Baju Pendek Cekak Musang, "kain sarung ikat seribu" dan berselendang diperindah dengan tali pinggang dan pending.
- Baju Manora "lengan lentik di bahu" dan "kain sarung lipat selisih" serta "selendang panjang".

Tidak Dibenarkan

- Menari di jalanan.

Perhiasan Diri

Di Sebalik Tabir ...

Ruangan ini memaparkan beberapa kenangan di sebalik tabir bermula daripada bengkel bersama panel dan disebalik tabir penggambaran melibatkan penulis bersama iaitu Puan Zubaidah bt Sual, penata rias, Encik Ahmad Nasron bin Nazarudin dan tulang belakang penerbitan buku ini iaitu kakitangan Jabatan Warisan Negara, jurufoto dan model.

Cantik manis tiada terperi,
Paras seperti anakan bidadari;
Disinar bulan dengan matahari,
Gilang gemilang wajah berseri.

GLOSARI

Baju kamis- gamis	: Jubah Arab.
Baju Sikap	: Baju berbelah di hadapan juga disebut Baju Perhiasan.
Berherun	: Potongan baju yang diserongkan.
Bertongkah - tongkah	: Bahagian atas seluar yang disambung dengan kain supaya lebih labuh.
Gerak gempu	: Hiasan kepala penari gamelan.
Gendik	: Hiasan dahi daripada emas, tembaga dan lain-lain.
Kain muslin	: Kain kasa.
Kain wiron	: Kain sempit kipas di hadapan daripada kain batik Jawa.
Kain cita	: Kain kapas berbunga-bunga.
Kekek	: Secebis kain empat segi sama yang dijahit di bahagian ketiak baju.
La	: Lapik dada.
Ombak mengalun	: Ikatan kain baju kurung.
Pantaloon	: Seluar potongan besar dan longgar.
Pemeleh	: Gendik, pemanis dahi, petam. Hiasan yang dipakai di atas dahi.
Pesak	: Kain yang dijahit pada depan seluar atau kelangkang (tempat kancing) atau di bawah ketiak baju.
Seluar potong Aceh	: Seluar yang dipasang pesak di kelangkang diperbuat dari kain tenun Aceh.
Seluar sampak	: Seluar yang dipasang pesak di kelangkang.
Seluar potong Cina	: seluar besar ,longgar dan labuh dipasang pesak lurus di kelangkang.
Tengkolok kreasi	: Tengkolok ciptaan baharu yang direka sendiri oleh pembuatnya.

Bibliografi

Azah Aziz, 2009. *Rupa dan Gaya Busana Melayu*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
Siti Zainon Ismail, 2009. *Pakaian Cara Melayu*. Selangor: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
Zubaidah Shawal, 1994. *Busana Melayu*. Kuala Lumpur: Jabatan Muzium dan Antikuiti.

**Kementerian Pelancongan, Seni dan Budaya
Jabatan Warisan Negara**

Blok A dan B,
Bangunan Sultan Abdul Samad,
Jalan Raja, 50050 Kuala Lumpur,
Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur